

Att bo i höghus

Familjer och barns vardagsliv i den täta staden

Danielle Ekman Ladru¹, Tanja Joelsson¹ & Sofia Cele²

¹ Barn- och ungdomsvetenskap, Stockholms universitet, ² Kulturgeografiska institutionen, Uppsala universitet

© (Författarna)
© Omslag: (if at hand)

ISSN (print) 0347-7940
ISSN (online) 2004-8181

Distributör: Kulturgeografiska institutionen, Uppsala universitet genom journals.uu.se

Sammanfattning

Att skapa täta städer har varit en central strategi för att arbeta med urban hållbarhet, vilket resulterat i att allt fler familjer bor i flerbostadshus. Forskning visar samtidigt på samband mellan täta stadsmiljöer och barns minskade mobilitet och utomhuslek. Rapporten presenterar resultaten från forskningsprojektet *Hållbara vertikala barndomar? Familjers lägenhetsboende och barns vardagsmobilitet och lek* som har analyserat familjers vardagsmobilitet och lek i tre olika bostadsområden i Uppsala i Sverige. En central utgångspunkt har varit att utforska urban hållbarhet utifrån ett vardagslivsperspektiv. Det övergripande syftet har varit att undersöka hur familjer med barn upplever boende i flerbostadshus i områden med olika arkitektoniska ideal och struktur, hur de organiserar sin vardag med tanke på barns lek, och hur de rör sig i sin bostad, på bostadsgården och i bostadsområdet. Var och hur leker barnen? Var, hur och med vem rör sig barnen i bostaden eller bostadsområdet? Projektet baseras på kvalitativa metoder och utgår ifrån teorier om urban hållbarhet, mobilitet samt familjers tidsrumsliga organisation.

En central ambition är att visa hur samhällsplanering genomsyras av sociala och kulturella föreställningar om vardagslivet och vilka behov människor har. Vi tar avstamp i att det finns en relation mellan planeringsideologi och hur den materialiseras i den byggda miljön. Vi menar att det finns en tydlig koppling mellan områdenas fysiska struktur och vilka möjligheter och hinder som miljön innebär för familjernas vardagsmobilitet och barnens möjlighet att röra sig och leka i sina bostadsområden. Ett tydligt resultat är att det täta stadsidealet medför betydande inskränkningar för barn när det gäller deras lek, vardagsmobilitet och utevistelser. En tydlig slutsats är också att de långtgående byggprocesser som förtätningen och byggande av nya stadsdelar medför har en tydlig påverkan på både familjers och barns upplevelser av bostadsområdet både ur trivsel- och trygghets- och säkerhetsaspekter. I rapporten lyfter vi fram ett alternativ till förtätning som planeringsideal, nämligen *omhändertagande boendemiljöer*. Vi menar att idén om omhändertagande boendemiljöer flyttar fokus från den byggda miljön till relationen mellan den byggda miljön och invånarna. Omhändertagande boendemiljöer stöttar invånarnas vardagsliv samtidigt som invånarna har möjlighet att justera, anpassa och omforma den byggda miljön i takt med att vardagslivet förändras.

Innehåll

Inledning	7
Rapportens disposition	10
Det snabbväxande Uppsala	12
Planeringsideal och rumslig utformning – i tre bostadsområden	13
Uppsala kommuns översiktsplan	16
De undersökta områdena	18
Tidigare forskning.....	31
Familjer och barn i lägenhet.....	31
Familjers lägenhetsboende och barns platsanvändning och lek. Riktlinjer för familje- och barnorienterade bostäder och bostadskvarter	32
Vertikala boendemiljöer – familjers och barns vardagsliv	36
Familjers och barns vardagsmobilitet och lek i vertikala boendemiljöer	36
Bostaden	37
Bostadsgården.....	52
Bostadsområdet	58
Diskussion: Valfärdens landskap som omhändertagande boendemiljöer	70
Rätten till bostad och en god uppväxtmiljö: Bostadsjämlighetens konsekvenser för barns och ungas levnadsvillkor	71
Uppsala som exempel	73
Slutsatser och rekommendationer	77
Referenser:.....	79

Inledning

FN beräknar att mer än 70% av världens befolkning kommer att bo i städer år 2050. Forskare har också konstaterat att fler svenska barnfamiljer stannar i staden nu jämfört med för bara 20 år sedan – en trend som ser likadan ut i andra liknande länder (Boterman, Karsten and Musterd 2010; Brun and Fagnani 1994; Butler and Robinson 2003). Det kan dels förklaras utifrån ekonomiska faktorer – färre har helt enkelt råd med egna hemshus och villor på grund av höga villapriser; dels utifrån delvis förändrade kulturella föreställningar och normer om vad som utgör en god barndom eller ett gott föräldraskap, där boende i villa inte längre ensamt konkurrerar om första plats för den ideala uppväxtplatsen (Karsten 2022). Trots att barnkonventionen blev lag år 2020 och stadsplaneringen därmed måste förhålla sig till barns rättigheter och behov, finns det dock flertalet spänningar och konflikter mellan stadens utformning och familjernas vardagsliv i den täta staden (Karsten 2020). På senare tid har hållbarhetsmål för energi- och kostnadseffektivitet lett till en ökning av kompakta och vertikala stadsstrukturer i många städer, inklusive i svenska städer. Trenden med kompakt stadsplanering har lett till att fler barnfamiljer bor i flerbostadshus och i stadsdelar med tätare stadsmiljöer. Förvånansvärt lite är dock känt om ”vertikalt boende” i höghus eller flervåningshus och vilken inverkan detta har på vardagslivet (Webb och White 2020), särskilt hur vertikala stadsstrukturer påverkar vardagen för familjer med barn (Kerr 2018). Eftersom en stor andel av den urbana befolkningen idag bor i höga byggnader och vertikalt boende påverkar det hur hemmet upplevs, vilket medför ett behov av att undersöka ”upplevelserna, praktikerna och texturerna av vertikalt liv” (Harris 2015, 608).

Vad innebär det att växa upp i lägenhet för dagens barn och deras familjer i bostadsområden i olika faser av förtätning? I forskningsprojektet *Hållbara vertikala barndomar? Familjers lägenhetsboende och barns vardagsmobilitet och lek*¹ har vi undersökt familjers vardagsmobilitet och lek i tre olika

¹ Projektet är finansierat av Formas, inom ramen för det nationella forskningsprogrammet Hållbart Samhällsbyggande, dnr 2019-01913 och har genomförts mellan

bostadsområden i Uppsala i Sverige. En central utgångspunkt har varit att utforska urban hållbarhet utifrån ett vardagslivsperspektiv. *Det övergripande syftet har varit att undersöka hur familjer med barn upplever boende i flerbostadshus, hur de organiserar sin vardag med tanke på barns lek, och hur de rör sig i sin bostad, på bostadsgården och i bostadsområdet. Var och hur leker barnen? Var, hur och med vem rör sig barnen i bostaden eller bostadsområdet?*

Bostadsområdena är olika till sin karaktär när det gäller fysisk utformning. Två förtätade områden byggda mellan 2000-2024, samt ett mindre tätt bebyggt område byggt på 60-70-talet), och karaktäriseras av olika socioekonomiska förhållanden. Genom att kontrastera de olika bostadsområdena, och barnfamiljernas upplevelser av sina bostadsområden och sitt lägenhetsboende, framkommer ett antal aspekter av särskild betydelse för barns uppväxtvillkor som har med *tillgänglighet* och *förtätning* av stadsmiljön att göra, men även i allra högsta grad med en rådande *bostadsjämlighet* (Listerborn 2018).

Vi tar avstamp i att det finns en relation mellan planeringsideologi och hur den materialiseras i den byggda miljön. Pries & Qviström (2021) diskuterar att man i Sverige under perioden 1950-1980 byggde bostadsområden utifrån ett folkhälsoperspektiv och med tanke på människors hälsa, umgänge och rekreation. Resultatet var en byggd miljö där en variation av gröna rum och andra typer av rum för rekreation, återhämtning och umgänge var centrala. Här fanns en tydlig idé om att stadsplanering handlar om att planera för välfärd, och att den byggda miljön från den perioden kan ses som ett välfärdslandskap (Pries & Qviström, 2021). För att belysa relationen mellan ideologi och byggd miljö i relation till barn och barnfamiljer har vi under projektets gång genomfört historiska analyser av Statens Offentliga Utredningar. Fokus har varit att läsa ut hur tankar och idéer om barn, familj och bostaden kopplats till arkitektur och landskapsarkitektur under framväxten av Folkhemmet (Cele et al; Joelson et al). Den underliggande ambition har varit att visa hur samhällsplanering och den byggda miljön genomsyras av sociala och kulturella föreställningar om vardagslivet och vilka behov människor har. Vi kan i våra analyser visa hur sociala värden har varit helt centrala i framväxten av svensk samhällsplanering, men också att de har förändrats och under senare decennier nästan helt försvunnit ur planeringsretoriken. Detta är en central utgångspunkt i hur vi

2019 och 2024. En referensgrupp har varit knuten till projektet, och har utgjorts av representanter från Uppsala kommun, bostadsbolag och organisationer verksamma i de aktuella områdena.

närmar oss begreppet urban hållbarhet inom projektet. Vi menar att urban hållbarhet i hög grad måste innebära att sociala värden ur ett vardagslivsperspektiv, den levda verkligheten, är helt avgörande för att arbeta med urbana (socio-ekologiska) hållbarhetsfrågor och vi visar i våra analyser att det finns brister i hur kunskap om barns och familjers vardagsliv och olika behov vägs in i planeringen av den fysiska miljön.

En viktig utgångspunkt för forskningsprojektet är vardagslivets betydelse. I de bostadsområden vi har studerat bor och lever familjer sina vardagsliv, där förutsättningar, behov och förpliktelser i tid och rum formar den vardagsväv som stödjer eller begränsar familjernas vardagspraktiker. För att få en mer djupgående kunskap om vardagslivets tyngder och avlastningar, behöver forskningsmetoderna spegla det mångfacetterade vardagslivet. Det material som ligger till grund för våra analyser har därför samlats in med hjälp av djupintervjuer (med föräldrar, unga och barn), mobilitetsdagböcker, och genom promenadintervjuer i hem- samt fritidsmiljöer, samt genom "skuggning" av barn i två av bostadsområdena. Vi har även genomfört platsobservationer, fotograferat bostadsområdenas utformning och kvaliteter, och även tagit del av planeringsdokument för bostadsområdena, i syfte att placera familjernas upplevelser och erfarenheter av sitt boende, och av barnens lek och mobilitet, i ett socialt och kulturellt sammanhang.

Projektets metodologiska och vetenskapliga utgångspunkter i vardagslivets betydelse, och boendes perspektiv på sitt eget vardagsliv och sin vardagsmobilitet, understryker vikten av att studera boendemiljön i sitt sammanhang. Det innebär att vi förhåller oss till olika *rumsliga lager* i analysen. De rumsliga lager som är betydelsefulla utifrån ett vardagslivsperspektiv är: bostaden (lägenheten och flerfamiljshuset), bostadsgården och bostadsområdet samt kopplingar till den bredare stadsväven. I analysen har vi särskilt dem för att kunna peka på specifika aspekter i fråga om just bostaden, bostadsgården eller bostadsområdet, men i familjernas berättelser om sin vardag är sammankopplade. Det är tydligt att bostaden hänger ihop med boendemiljön, och att det finns en stark växelverkan och relation mellan de olika rumsliga lagren. I vår analys fokuserar vi på de platser i bostaden, på gården och i bostadsområdet som barn och familjer använder i sin vardag för lek, socialitet, omsorg och mobilitet. Vi ser dessa barn- och familjeorienterade platser som en del av stadens sociala infrastruktur, som i sin tur är en del av den större fysiska infrastrukturella väv som städer utgör. Vi har i analysen av hur boendemiljön fungerar för familjerna dessutom förhållit oss till planeringsforskarens Susan

Fainstein (2009) kriterier som hon menar kännetecknar en *rättvis stad*. Dessa utgörs till exempel av att bostadsområden gränser bör hållas öppna och flytande; att offentliga mötesplatser är utformade så att olika livsstilar kan rymmas och inte hamnar i konflikt; att offentliga platser ska vara lättillgängliga, och vara utformade med blandade verksamheter och funktioner; och att all planering måste relatera den enskilda platsen till staden som helhet.

Projektet bidrar alltså med kunskap om hur boendemiljön som en fysisk-materiell infrastruktur fungerar som en social infrastruktur för barn och familjer i flerfamiljshus. Detta ger en mer robust förståelse för hur man skapar hållbara stadsmiljöer för barn och familjer. Eftersom projektet är kvalitativt till sin karaktär vill vi särskilt ge en fördjupad kunskap om familjernas vardagsliv och vardagslivsorganisering. Vi intresserar oss för hur det rumsliga och det materiella har betydelse i vardagen, och hur rumslighet och materialitet samspelar med olika sociala processer, och med kulturella normer och föreställningar. I analysen är därför *kontextualisering* ett viktigt analytiskt verktyg för att förstå familjernas vardagsliv och hur rumslighet och materialitet, och sociala och kulturella processer samspelar (Aretun 2007). Kontextualisering innebär med andra ord att placera vardagslivet i sitt historiska, sociala, kulturella, och tidsrumsliga sammanhang.

Rapportens disposition

Föreliggande rapport syftar till att presentera de centrala forskningsfynd som forskningsprojektet mynnat ut i. Rapporten är framförallt riktad till tjänstemän och politiker som arbetar med frågor om stadsplanering, boende, boendemiljö och mobilitet i staden.

Rapportens disposition följer den kontextualiserande ansatsens princip: först diskuteras Uppsala som stad och bostadsort, varpå de studerade bostadsområdena presenteras, och staden och bostadsområdena sätts i relation till rådande stadsplaneringsideal om den kompakta och tillgängliga staden. Den tidigare forskningen på området presenteras sedan, framförallt utifrån tre forskningsfält: barn och familj i lägenhet; familjers lägenhetsboende i förhållande till barns mobilitet och lek; samt avslutningsvis forskning som söker utforma normer och riktlinjer för familje- och barnorienterade bostäder och boendemiljöer. Begreppet "barnorienterat" offentligt rum (jfr Vanderstede, 2007) har introducerats som ett alternativ för barnvänlighet som ofta förknippas med en

romantiserad syn på barndom. Barnorientering omfattar mer än bara barns möjligheter till utomhuslek vid bedömning av bostadsområden. Insatser i stadens offentliga rum bör baseras på en integrerad syn på barns (och familjers) närmiljöer (Vanderstede, 2007).

I efterföljande kapitel tar vi oss sedan an hur våra forskningsdeltagare erfar, upplever och förhåller sig till sin bostad, sitt bostadskomplex/kvarter och sitt bostadsområde – de tre lager av boendemiljön som vi analytiskt närmar oss i rapporten. Inom ramen för dessa lager har vi särskilt fokuserat på *vardagslivets rumslighet*, *lek* och *vardagsmobilitet* utifrån de a) ideal, normer och kulturella föreställningar som familjerna förhåller sig till, samt utifrån b) de handlingar och praktiker de utför och säger att de utför i vardagen.

I den avslutande diskussionen koncentrerar vi oss på det vi kallar för *omhändertagande boendemiljöer*, som vi menar kan vara en fruktbar ingång till samtida och framtida boendeplanering. Vi lyfter fram vikten av att i stadsplanering och byggande förstå hur den fysiska boendemiljön och dess olika rumsliga lager måste fungera som en social (Latham & Layton 2019) och omhändertagande infrastruktur för barn och familjer. För att skapa socialt hållbara boendemiljöer är det centralt att se hur bostadens, bostadsgårdens och bostadsområdets fysiska och materiella egenskaper kan utformas för att vardagslivet och socialitet för barn och barnfamiljer. Platser som barn och familjer använder i sin vardag för lek, socialitet, omsorg och mobilitet är en del av den större infrastrukturella väv som städer utgör. Genom att uppmärksamma boendemiljön som en social och omhändertagande infrastruktur kan vi också bättre analysera hur städer kan planeras och organiseras för att vara inkluderande, socialt hållbara och levande. Att formulera stadsplaneringen utifrån en *social och omhändertagande infrastruktur* visar på hur vardagslivet och dess behov får ta plats genom boendes levda erfarenheter och upplevelser, och där både rumsliga och sociala dimensioner tas i beaktande. Det pekar också mot en stadsplanering vars syfte är att stödja människors vardagsbehov, och som lyckas inkludera och förvalta medborgares upplevelser och erfarenheter.

Det snabbväxande Uppsala

Uppsala har 215 000 invånare och är den fjärde största kommunen i Sverige. Uppsala har en kraftig befolkningstillväxt, och är det snabbast växande länet i Sverige för åttonde året i rad (Länsstyrelsen Uppsala län 2024). Ungefär 20% av Uppsalas befolkning är barn (år 2022). I och med befolkningstillväxten råder också en ”obalans på bostadsmarknaden i Uppsala län” (Ibid., s10, se även Region Uppsala 2024).

I ett flertal större planeringsprojekt försöker man möta bostadssituationen med att bygga vertikalt, på höjden, och med täta bostadskvarter. I Uppsala är 62% av bostadsbeståndet bostadsrätter, och 38 % hyresrätter, vilket gör att staden är en av 10 kommuner i Sverige med flest bostadsrätter i sitt bestånd (SCB 2022). De senaste årens ekonomiska utmaningar har gjort att bostadsbyggandet också avstannat, och antalet färdigställda bostäder väntas minska kraftigt (Länsstyrelsen Uppsala län 2024). År 2022 klassificerades totalt 12 800 hushåll i Uppsala som trångbodda, vilket motsvarar drygt 11 procent av alla hushåll i kommunen. Hushåll med barn är generellt sett mer trångbodda än de utan, och andelen trångbodda hushåll med barn har ökat något under senare år. Trångboddheten är som störst för hushåll med låga inkomster. För ensamstående mammor (44%) och för boende i hyresrätter (21%). 21 procent av alla hushåll boende i hyresrätt är trångbodda. (Uppsala kommun 2024).

I länsstyrelsens analys av bostadsmarknaden konstaterar de att den starkaste efterfrågan finns på större hyresrätter (3+ rum), på bostadsrätter i alla storlekar och på småhus (Länsstyrelsen Uppsala län 2024). Boende i nybyggnation utgörs i högre utsträckning av ”yngre barn och vuxna i familjebildande ålder” (s.24). Länet har också en ung befolkning, vilket också speglas i en del av de problem som bostadssituationen medför. Länsstyrelsen konstaterar att

Det saknas en klar bild av hur barns boendesituation ser ut i länets olika kommuner. Det finns ingen samlad statistik av barn och ungas hemlöshet, varken i länet eller nationellt. I länet råder det också brist på bostäder för unga. I vissa kommuner har unga vuxna svårt att hitta ett lämpligt första boende.

Flera åtgärder krävs för att tillgodose ungas rätt till bostad. Länsstyrelsen bedömer att barn och ungas rätt till bostad inte tillgodoses idag vilket kan påverka tilliten till både vuxna och det allmänna. (s. 11)

Planeringsideal och rumslig utformning – i tre bostadsområden

I projektet undersöks tre olika bostadsområden i Uppsala: Gottsunda, Kungsängen och Östra Sala backe. Stadsdelarnas fysiska form är ett resultat av materialiserade planeringsideal. Hur ett stadsrum är utformat spelar roll för hur barn, unga och familjer rör sig i sin närmiljö, men inte i determinerande bemärkelse. Även sociala och kulturella faktorer, normer och föreställningar, har betydelse för hur vi lever och rör oss i staden. Fysiska aspekter som är särskilt intressanta här är hur gatustruktur, trafikseparering, möjlighet att gå och cykla, trafikflöden, husens höjd och placering i förhållande till varandra, tillgång till lekplatser och andra platser för lek respektive idrott, tillgänglighet till grönområden och allmän upplevd känsla av trygghet i området. Trygghet syftar här på både den fysiska och den sociala miljön.

En viktig aspekt i förståelsen för hur ett område fungerar är hur dess olika delar länkas samman, och detta gäller både den enskilda stadsdelen i förhållande till andra stadsdelar och staden i sig, samt till hur den enskilda bostaden länkar samman med den omgivande närmiljön (Marcus et al 2023). Läget i stadsrummet spelar roll i relation till målpunkter utanför området men även för hur många och vilka som rör sig i området genom hur gatunätet kopplas samman (jmf Marcus et al 2023).

Planeringsideal för en kompakt och tillgänglig stad

I rapporten utgår vi från en förståelse av att utformningen av bostadsområdena är en följd av olika slags *planeringsideal*. Ett samtida planeringsideal av stor betydelse är *den kompakta staden*, vilken åstadkoms genom förtätning (Tunström & Smas 2017). Den kompakta staden framställs ofta som oundviklig i planeringsdebatten, både för att möta en prognosticerad befolkningstillväxt med ökad efterfrågan på bostäder, en befintlig bostadsbrist, och för att möta krav på ekologisk och social hållbarhet (Neuman 2005). Kompakthet innebär med andra ord att bygga på höjden (vertikalt) för att erbjuda fler människor boende i områden med begränsat markutrymme och ofta högre markpriser. Ofta, men inte alltid, associeras även den kompakta staden med

närhetsprinciper: att det på områdesnivå ska finnas möjlighet att nå vardagens målpunkter (såsom t.ex. service, kollektivtrafik, förskola, en park eller ett grönområde) till fots. Det finns med andra ord ofta en tanke om tillgänglighet inbakad i den kompakta staden.

Vad som menas med förtätning är inte givet utan förtätning kan ta sig uttryck på många olika vis i planeringen och i den byggda miljön. Även i forskning har det definierats och studerats på många olika sätt. När vi i den här rapporten talar om *den kompakta staden* i planeringen av bostadsområden menar vi att det idag finns en tanke att stadsbyggande och stadsutveckling ska präglas av en “stadsmässighet”, det vill säga en områdesstruktur med höga byggnader som står nära varandra.

Ofta förstås den kompakta staden i relation till urban form (Haarstad et al 2023), och inte lika mycket i förhållande till det sociala, och en intensifierad socialitet. Förtätningen förväntas t.ex. möjliggöra en minskad efterfrågan för hushållen på att ha egen bil, eftersom även funktionsblandning och funktions-täthet i bostadsområden ofta lyfts fram parallellt. Närhet till arbetsplatser, förskola/skola, service och andra bekvämligheter ses därför som viktigt i kombination med en ökad koncentration av bostäder. Ett vanligt förekommande mål är den så kallade 15-minuterstaden, där vardagens alla nödvändigheter ska nås inom 15-minuter från bostaden. Närheten till vardagens viktigaste målpunkter ger på så vis en större möjlighet att använda aktiva, kollektiva eller delade färdssätt, såsom gång, cykling, buss eller olika typer av mikromobilitet, och antas därmed kunna bidra till en ökad miljömässig hållbarhet. Att vardagens målpunkter är koncentrerade i rummet, antas också bidra till en ökad möjlighet till social hållbarhet, eftersom människor rör sig och förväntas interagera med varandra i sitt närområde i högre utsträckning. Frågor om förtätning, eller den kompakta staden, har liksom mycket annan samhällsplanering och transportplanering, ofta diskuterats främst utifrån tekniska och mätbara faktorer, och mindre utifrån levd erfarenhet. Rooney (2013) menar att täthet (density) alltid har en politisk och social kontext, men är framförallt en erfarenhet och ett sätt att leva. Hon menar vidare att en designers mest grundläggande fråga måste vara hur en plats eller ett rum *fungerar*, hur platsen förstås som *levd i rummet* (Rooney 2013, 195). De som blir experter är då inte i första hand designern, utan de som faktiskt lever och bor på platsen i fråga. Exempelvis har forskning visat att en intensifierat trafiksituation på grund av förtätning har negativa konsekvenser för barns mobilitet (se exv Björklid and Nordström 2007)

Ett annat planeringsideal som existerar parallellt, om än med något mindre räckvidd, är *den tillgängliga staden*. Den tillgängliga staden handlar om att öka tillgängligheten till vardagens centrala målpunkter för stadens invånare i stort, men också att arbeta med särskild tillgänglighet för specifika grupper. Exempelvis har tillgänglighetsanpassning av staden för personer med olika typer av funktionsnedsättningar och -hinder ägt rum på ett genomgripande sätt de senaste årtiondena. Räfflade markeringar för synskadade på trottoarer, peronger eller vid cykelparkeringar, ramper och hissar har byggts, och på många gågator och gångtytor har kantstenar tagits bort och en utjämning av gaturummets golv har skett. Tillgänglighet har även diskuterats i en bredare bemärkelse, exempelvis kopplat till transportsystemen eller till staden mer generellt. Ett tydligt exempel på det är hur barns tillgång till staden ser ut, och huruvida våra städer är *barnorienterade*. Det som brukar benämnas som barnvänlig stadsplanering har också sin grund i att barnkonventionen blev lag i Sverige för ett par år sedan, vilket gett upphov till krav på att arbeta mer systematiskt med barnfrågor i samhällsplaneringen (Nordström 2020).

Planering handlar i grund och botten om att rumsligt omvandla och fysiskt gestalta visioner för/om ett samhälle. Planeringen utförs i flera olika skalnivåer och tidsperspektiv, där alltifrån markpolitik och översiktsplanering sätter ramarna för den faktiska planeringen som sker på områdes och detaljplanenivå. I den nyurbanistiska tradition som planeringspraktiken rör sig inom, betonas arkitekturens, designens och den fysiska miljöns roll för att skapa den attraktiva staden (snarare än t.ex. planeringens kommunikativa roll, som medlare mellan olika aktörer; Fainstein 2000; Tunström & Smas 2017). För att placera familjernas berättelser i vårt projekt i ett samhälleligt sammanhang, menar vi att idealet om den kompakta och tillgängliga staden behöver diskuteras mer ingående.

Hur en stadsmiljö fungerar för invånarna är givetvis även sammanflätat med olika sociala, kulturella och ekonomiska aspekter som påverkar vilka möjligheter och svårigheter som miljön ger invånarna och hur dessa kommer att uppfattas, påverka och hanteras av de boende. Här finns också starka samhällsdiskurser kring föräldraskap, familj, barndom samt tankar kring risk och trygghet när det gäller mobilitet och barns utevistelse och lek. Detta gör att även om de rumsliga strukturerna har stor påverkan på barns- och familjers vardagsmobilitet, lek och trivsel så måste frågan analyseras med hänsyn tagen till sociala och kulturella aspekter. I projektet kan vi se att både rumslig utformning,

kulturella föreställningar och sociala normer har betydelse för barnen och familjernas vardagsmobilitet och lek på olika sätt, men för att förstå olika samband behöver forskningsdeltagarnas berättelser och handlingar förstås i sitt sammanhang.

Uppsala kommuns översiktsplan

Den översiktsplan som sätter de övergripande målen för planeringen av Uppsala under projekttiden antogs år 2016. De övergripande målen för kommunens utveckling fram till 2050 som presenteras i planen är huvudsakligen att Uppsala ska vara uppbyggt kring *noder och stråk*. Tanken är att människor ska ha nära både ”till varandra” och till arbetsplatser. Ambitionen är att det ska vara lätt att byta mellan olika färdmedel och att gå och cykla. Genom att förtäta och koncentrera bostäder, arbetsplatser och service i stråk och noder, menar man att det är möjligt att lämna andra platser som parker och grönområden rofyllda och obebyggda.

Kommunen har ambition att vid år 2050 vara en femkärnig stad. Innerstaden ska fortfarande vara centrum men en satsning på fyra olika stadsnoderna Gränby, Gottsunda-Ultuna, Börjetull och Bergsbrunna ska skapa den femkärniga staden. För att få en sammanhängande stadsbygd enligt detta mål, krävs en hel del stadsbyggnadsutvecklingsprojekt för att binda samman noderna. Tanken är att blanda bostäder med arbetsplatser, service och parker. Övriga mål handlar om en sammankopplad grönstruktur och rent vatten, en levande landsbygd med många tätorter och att system för avfall, el, vatten, avlopp och värme hänger ihop.

Planen fokuserar på fyra olika prioriteringar som styr hur planeringen utformas på en mer lokal nivå. Prioriteringarna är att vara en drivande kraft i världen, att vara en kommun för alla, att ge plats för de goda livet och att vara en föregångare i en ansvarsfull samhällsutveckling.

Av de prioriteringar som är av störst betydelse för projektets inriktning är prioriteringen *en kommun för alla*. Visionen är att Uppsala ska vara fysiskt och socialt sammanhållet, jämlikt, jämställt och öppet. Det finns en tanke att stadens fysiska strukturer kan *främja kulturskapande och demokratiskt engagemang*. Inkludering, medskapande och delaktighet uppges som *självlara inslag i samhällsutvecklingen*, då detta antas stärka områdets lokala identiteter

liksom människors ansvar och tilltro till varandra och till samhället. Bebyggelse-, transport- och grönstruktur ska vara inbjudande och trygga, så de bidrar till möten mellan människor och till vistelse och rörelse utan barriärer (Uppsala kommun, 2016, sid 15).

Prioriteringen ska uppnås genom satsningar på livsmiljöer för sammanhållning och trygghet. Med detta menas att boendemiljöer är utformade så att de främjar jämställdhet, olika slags hushåll, social sammanhållning och trygghet. Vidare vill man satsa på inkluderande offentliga miljöer som är tillgängliga, välkomnande och ger möjlighet till både aktivitet, återhämtning och möten. (Uppsala kommun, 2016, sid 15)

Inom prioriteringen lyfts också fram att lokala platsidentiteter är något som stärker lokalsamhället och antas bidra till levande miljöer, sammanhang, variation och tillhörighet. För att uppnå detta betonas medskapande i samhällsutvecklingen och den egna närmiljön, med särskilt fokus på barn och unga. Det uppges främja inkludering och demokratisk delaktighet (Uppsala kommun, 2016 sid 15).

Prioriteringen att ge plats för *de goda livet* är också direkt inriktat mot hur stadsmiljön påverkar familjers vardagsliv och mobilitet. Målet innebär att det ska vara lätt att *tillgodogöra sig och bidra till samhällets kvaliteter*. Det offentliga rummet och boendemiljöer ska ge möjlighet till möten, rekreation och inspirerande upplevelser för boende och besökare. Bebyggelse, rörelsestråk och lokalisering av mål- och mötespunkter ska främja trygghet, närhet och ett enklare vardagsliv för människor i olika åldrar och med olika livsstilar. (Uppsala kommun, 2016, sid 16)

Målet ska uppnås genom att satsa på en så kallad 10 minutersstad, där man i staden, i prioriterade tätorter och längs kollektivtrafikstråken på landsbygden ska kunna nå vardagsfunktioner som dagligvarubutiker, förskola, park eller natur inom cirka tio minuter med gång, cykel eller kollektivtrafik. För att uppnå detta blir det centralt att fokusera på funktionsblandade miljöer och att koncentrera bebyggelse till prioriterade stråk, noder och orter. Detta gäller såväl bostäder, arbetsplatser som samhällsservice. (Uppsala kommun, 2016, sid 16)

Den här koncentrationen av bebyggelse och service är bakgrunden till många av de förtätningsprojekt som genomförs i staden. Men i stadsutvecklingen

betonar man också att i de vardagsmiljöer som ska skapas ska människor ges goda möjligheter till solljus, skugga, lek och aktivitet, samt både fysisk, kulturell och social stimulans och återhämtning. Barns och äldres behov ska särskilt uppmärksammas. (Uppsala kommun, 2016, sid 16)

En tätare stad kräver också mer samordning av verksamheter och samnyttjande av lokaler och detta anges kunna bidra till närhet, tillgänglighet, enkelhet och kvalitet i människors vardag. För att effektivt använda lokaler och ytor eftersträvas mångfunktionalitet där ytor ska kunna fungera för flera olika aktiviteter och funktioner samt olika grupper av invånare (Uppsala kommun, 2016, sid 16).

Vidare fokuserar man på utrymme för rekreation. Med detta syftas att grönområden i och kring staden och tätorterna reserveras för att tillgodose dagens och framtidens behov. Befintliga och nya park- och friluftsområden med särskilt stora kvaliteter och upplevelsevärden utvecklas. Tillgänglighet till vatten för rekreation och bad förbättras. (Uppsala kommun, 2016, sid 16)

I planeringsarbetet arbetar man utifrån vad man kallar *Uppsalaprinciperna*, vilket innebär att skapa närhet i den fysiska strukturen genom att koncentrera, koppla samman och blanda. Medan man skapar mervärden genom att arbeta med förhållningssätten att tänka långsiktigt, utgå från platsen och samordna investeringar. (Uppsala kommun 2016, sid 37)

Prioriteringarna i Översiktsplanen sätter ramverket för alla annan planering i kommunen och är alltså det övergripande målen som stadsutvecklingsprojekt och exploatering inom kommunen sker. Ovanstående prioriteringar, tillsammans med de mål som funnits i tidigare översiktsplaner är alltså det som politiskt sätter inriktningen för hur exploateringen av Östra Sala backe och Kungsängen har skett, samt för hur den pågående och framtida förtätningen av Gottsunda kommer att ske. För projektets del är det av särskild vikt att se hur de prioriteringar som funnits faktiskt kommit att avspegla sig i den fysiska miljöer och i familjernas vardagsliv.

De undersökta områdena

De bostadsområden som varit föremål för forskningsprojektets intresse är Kungsängen, Östra Sala backe och Gottsunda i Uppsala. I dialog med

planerare från Uppsala kommun i projektets uppstartsfas valdes dessa ut utifrån kriterier för variation i kvartersstruktur såsom hur tätt man byggt, vilka olika trafiklösningar som valts, avstånd från stadskärna och befolkningssammansättning gällande inkomstnivåer och etnicitet utifrån antalet utlandsfödda. Samtliga tre områden karaktäriseras av lägenhetsboenden och är uppförda i olika tidsperioder och med olika underliggande tankar kring stadsbyggnad och boende. I både Kungsängen och Östra Salabacke dominerar hushåll utan barn, och ungefär 20% utgörs av hushåll med barn. De flesta hushållen med barn i Kungsängen bor i bostadsrätt, och i hyresrätt i Östra Salabacke. I Gottsunda har närmare hälften av hushållen barn, och majoriteten av hushållen bor i hyresrätt (Statistik från Uppsala kommuns statistikavdelning, 2024).

Förtätning och den vertikala boendestrukturen

Förtätningssyftet har i våra tre studerade bostadsområden tagit sig olika uttryck. Östra Salabacke och Kungsängen är två centrala områden som byggts i den befintliga stadsstrukturen, det vill säga både bidrar till att förtäta staden, och att dessa nybyggda områden i sig blir mycket täta, dvs att den bostadsform som överväger är högre flerbostadshus på mellan 7 och 10 våningar. Eftersom markytan att bygga på är begränsad, har också huskropparna placerats nära varandra. Följden av detta är att upplevelsen av utrymme, luftighet och ljusinsläpp på markplan mellan huskropparna påverkas, liksom möjligheterna till fler och varierade ytor saknas, eller att anlägga varierad och integrerad växtlighet.

Förtätningssyftet har styrt framförallt byggandet av Kungsängen (2005-pågående) och Östra Salabacke (2017-pågående) som är helt nya bostadsområden. Den (sen)funktionalistiska planeringen som präglar Gottsunda härstammar däremot från det omfattande bostadsbyggnadsprojektet Miljonprogrammet, då en miljon bostäder skulle byggas i Sverige mellan 1965-1975 för att möta bostadsbristen. Gottsunda bebyggdes med både flerfamiljshus och småhus, men här fokuserar vi på skivhusen med sju våningar som uppfördes i området Stenhammar mellan 1970-74. Den aktuella stadsplanen för Stenhammar är från 1969 (Tyréns 2018). Under den här senfunktionalistiska perioden kom SCAFT-planeringen att styra hur utemiljöerna gestaltades, och handlade framförallt att separera trafikslag och särskilja olika slags gator från varandra, och separera olika funktioner såsom boende från arbetsplatser, men även från biltrafik med höga hastigheter, och på så sätt öka trafiksäkerheten. I Gottsunda finns också en ambition att förtäta, men anledningen är inte egentligen bostadsbrist även om det råder brist på hyreslägenheter och radhus för större

familjer i området. Förtätningen ses här som ett led i arbetet mot “social ut-satthet”, framförallt för att stävja grogrunden för kriminalitet och social marginalisering (Handlingsplan för Gottsundaområdet 2021-2030). I Gottsunda har också områdena förtätats, företrädesvis genom att befintliga områden förändras genom att ny bebyggelse läggs till den befintliga.

Kungsängen

Kungsängen (även Industristaden) är ett centralt bostadsområde, angränsar till Uppsalas stadskärna, med lägenhetshus med 5-7 våningar. Området var tidigare industrimark som började omvandlas i slutet på 90-talet, för att under tidigt 2000-tal påbörja byggandet, och som fortfarande är under utveckling. Kungsängen är omvandlad industrimark, med en företrädesvis monoton och platt topografi och avsaknad av större grönytor vid tiden för byggstart (Kungsängsreservatet mot söder, samt till viss del årummet, undantaget). Det innebär att grönstrukturen är mindre integrerad: den växtlighet som anlagts härstammar från samma tid som husen byggts, men även att majoriteten av växtligheten är anlagd och från samma period (träd och buskar är i samma uppväxtfas). Detta kan bidra till en känsla av att området är “grått”. Stadsdelen har en huvudsakligen stängd kvartersstruktur med innergårdar som är avstängd för biltrafik, men där biltrafik tillåts på gatorna mellan bostadshusen/kvarteren. Stadsdelen är planerad som en förlängning av den befintliga stadskärnan tack vare närheten till city, och ligger även nära till Uppsala Resecentrum med fjärr- och stadsbuss- och tågförbindelser. I den ursprungliga planen var syftet att bygga bostäder för personer över 55, vilket skapade en del bekymmer när en stor andel familjer med barn började flytta in. Det fanns då en brist på förskolor, lektytor och annan service som familjer behöver. Den första förskolan öppnade 2013, drygt 8 år efter att det första bostadshuset i området stod färdigt.

Gatubild Kungsängen.

Utsikt från gatan in mot en bostadsgård i Kungsängen.

Bild Y. Programkarta Kungsängen

I området bor omkring 4500 personer. Av dessa är 32% barn mellan 0-19 år.

Andelen utlandsfödda eller som har två utlandsfödda föräldrar är 21%. 32% av hushållen har barn. Genomsnittlig årsinkomst är 376 000 kr. Andelen som bor i hyresrätter är 16%, bostadsrätter är 83% och äganderätter 2%.

Figur X. Tätt mellan husen i Kungsängen, 5-våningshus (författarnas foto)

Östra Sala backe

Östra Sala backe, som ligger i den östra delen av Upsala ungefär 2 km utanför stadskärnan. Östra Salabacke är byggd på åkermark, mellan två befintliga, äldre, bostadsområden (Sala backe och Årsta) vilka åtskiljs av en trafikerad väg. Östra Salabacke är med andra ord uppfört längs med vägen. Har en delvis stängd kvartersstruktur med huvudsakligen lägenhetshus. Området bebyggs kraftigt med lägenhetshus med 5-8 våningar. Nybyggnationen kommer kraftigt att höja invånarantalet i stadsdelen och antagligen också påverka områdets inkomstnivå. Här finns en trafikled, Fyrislundsgatan, som binder samman två större köpcentrum, men även en större park, Källparken. Området har omkring 10 000 invånare och av dessa är 14% 0-19 år. Andelen utlandsfödda eller med två utlandsfödda föräldrar är 21% Genomsnittlig årsinkomst är 268 000 SEK. Andelen hushåll med barn är 20%. Andelen som bor i hyresrätt är 41%, bostadsrätt 58% och äganderätter är 1%.

Illustrationsplan med numrerade perspektivvyer. Illustration: Sweco AB

Bild X. Östra Salabacke, med olika funktioner i närområdet.

Figur X. Ingång mot gård från gatan

Figur X. Gatuvy från Johannesbäcksgatan mot Fyrislundsgatan i Östra Salabacke.

Figur X. Detaljerad karta över ÖS, inklämt mellan två äldre befintliga stadsdelar (Årsta i öster, Sala backe i väster).

Gottsunda

Gottsunda ligger i södra delen av Uppsala, ungefär 6 km utanför stadskärnan. I *Gottsunda* bor omkring 10 000 invånare, varav 30% är barn mellan 0-19 år. Andelen utlandsfödda eller som har två utlandsfödda föräldrar är 55%. Genomsnittlig årsinkomst är 226 000 SEK. Andelen hushåll med barn är 41%. Andelen som bor i hyreslägenhet är 65%, bostadsrätt 25% och äganderätter 9%.

Området byggdes mellan 1965 och 1976 och har bostadshus med mellan 3-7 våningar. Här finns både lägenhetshus, radhus och villor. Området är trafikseparerat och här finns god tillgång till bilfria grönområden. Här finns det billiga hyresrätter och ett köpcenter med bibliotek, teater, simbassäng, sport center och olika samhällsservice. *Gottsunda* är ett stigmatiserat bostadsområde (van der Burgt 2006, Backvall 2019) och har de senaste åren varit föremål för omfattande insatser (Handlingsplan för *Gottsunda*området 2021-2030) med syfte att för öka invånarnas känsla av trygghet och säkerhet och göra *Gottsunda* till "hjärtat av södra Uppsala". *Gottsunda* har tidigare varit med på Polisens lista över "särskilt utsatta områden", men har sedan december 2023 klassificerats som "riskområde" snarare än "särskilt utsatt" (<https://bygg.uppsala.se> 7 mars 2024). Handlingsplanen har fyra tematiska fokusområden: trygghet, barn och ungas uppväxtvillkor, jobb och företagande, samt delaktighet. Målen för 2030 är a) att *Gottsunda*, *Valsätra* och

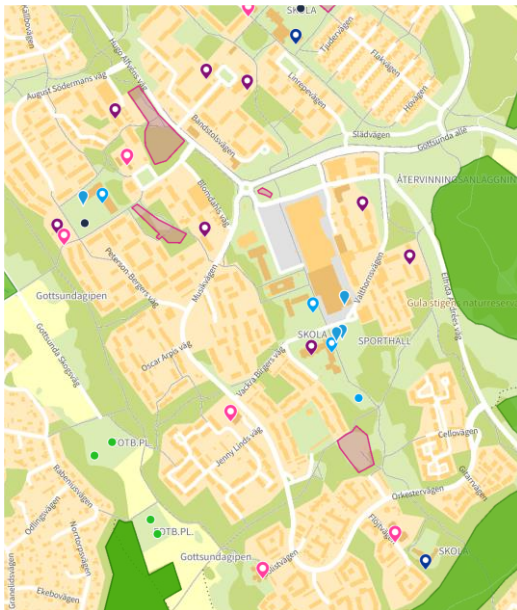
Bäcklösa är områden som lockar till inflyttning, besökare och etableringar, b) att boende i Gottsundaområdet vill och kan bo kvar i området, samt c) att barn och unga i Gottsundaområdet har goda uppväxtvillkor och hög framtidstro.

Husfasad på Stenhammarsväg med gångväg och utsikt mot bostadsgårdarna.

Figur X En rymligare och grönnare miljö i Gottsunda, byggd på 1960–70-talet. Hustypen [skivhus] är placerade parallellt, och här fristående och något indragna bakom byggnaden framför.

Figur X. Karta över Gottsunda. Skala 1:7500.

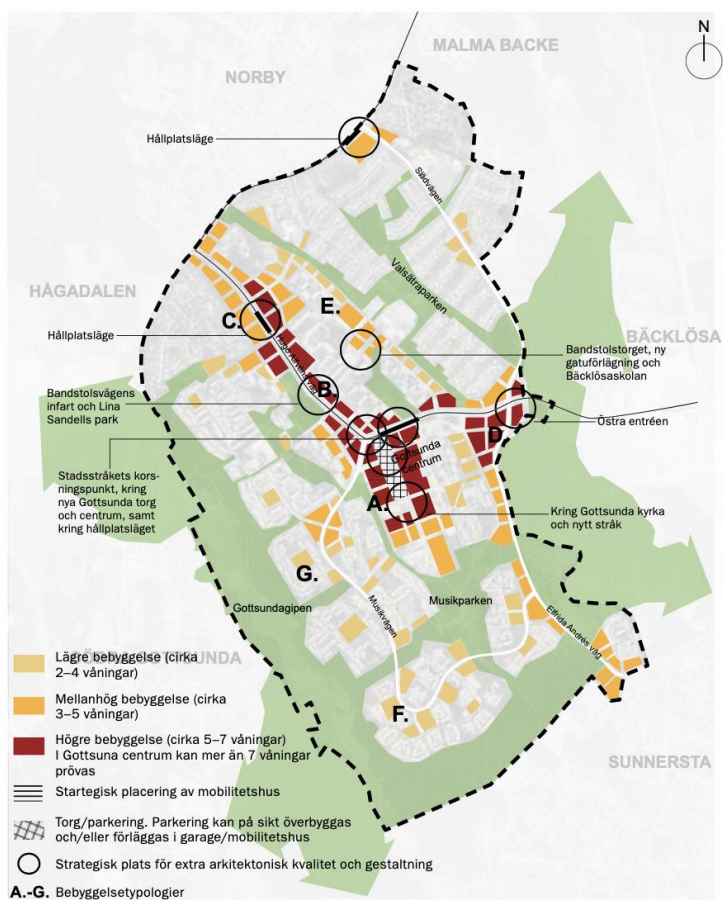

Illustration - exempel på kvartersindelning och fördelning av våningsantal. Bebyggelsestypologier, se följande sidor.

Figur X. Planer på förtätning enligt planprogrammet för 2019, spårvägsbygge och byggnation av bostäder.

Tidigare forskning

I det här avsnittet går vi översiktligt igenom den forskningslitteratur som är av relevans för studien. Hur har familjers lägenhetsboende utforskats i ett internationellt sammanhang? Hur har barn- och familjevänlighet när det gäller boendet diskuteras i tidigare forskning? Det finns en stark uppfattning i samhällsdebatt men även i forskning att barn och deras familjer varken hör hemma i eller önskar bo i vertikala bostäder, samt att barn i denna typ av miljö går miste om möjligheter till en god barndom och saknar utvecklingsmöjligheter (Karsten, 2022; Krysiak, 2020). Marreel et al (2025) menar dock att en vertikal boendemiljö i sig inte är antingen bra eller dåligt för barn, utan att vertikala miljöer, likväl som andra boendemiljöer, behöver utformas med hjälp av barns perspektiv. Problemet är istället att möjligheter och förutsättningar för barn och tonåringar ofta endast i begränsad omfattning beaktas i planeringsprocesser.

Familjer och barn i lägenhet

Forskningen om barn och unga i urbana miljöer är omfattande, men få studier fokuserar specifikt på barnfamiljers erfarenheter av att bo i flerfamiljshus (Karsten 2022). Den forskning som finns fokuserar ofta på höghusboende i Asien och Australien och på hälsomässiga effekter av boendemiljön. Exempelvis undersöker psykologisk forskning effekterna av trångboddhet, hälsofarliga fysiska miljöer samt fattigdom på barns utveckling och familjerelationer (Fitzgerald et al. 2010). En effekt av trångboddhet är enligt dessa studier risken för psykisk ohälsa och kognitiva problem hos barn (Evans et al. 2000; Rosen et al. 2021; McDade et al. 2014; Rosenfeld et al. 2010). Trångboddhet och buller försämrar barns koncentration och har visat sig leda till sämre skolprestationer (Evans et al. 2001; Rainey et al. 2017; Huston et al. 2001). Stress och konflikter påverkar även föräldrars förmåga att vara känslomässigt tillgängliga (Wilkinson & Marmot 2003; Belsky 2004; Conger et al. 2002; Graham et al. 2009). När det gäller flerfamiljshusens fysiska skick visar den sig ha

stor betydelse för familjers hälsa i och med att fukt, mögel och dålig luftkvalitet leder till hälsoproblem (Krieger & Higgins 2002; Wells et al. 2007). Föräldrars oro för barnsäkerhet är också vanligt, exempelvis i relation till balkongers och hissars fysiska skick och säkerhet (Carroll et al. 2011; Sherry 2012; Andrews et al. 2019). Politiska insatser som subventionerade bostäder och socialt stöd är viktiga för att förbättra barns uppväxtvillkor (Kawachi et al. 2002; Baker et al. 2011; Pallard et al. 2018).

Kvalitativ forskning om barnfamiljers upplevelse och organisering av boende i flerfamiljshus är mindre vanligt förekommande. Nethercote et al. (2016) efterlyser exempelvis mer kunskap om hur familjer i flerfamiljshus hanterar barns lek och rörlighet. Den forskning som finns fokuserar på hur familjer hanterar den begränsade boytan samt den fysiska närheten till grannar som ett lägenhetsboende innebär. Bostadens storlek påverkar möjligheterna till avskildhet och större bostäder underlättar detta (Dowling & Power 2021), medan trångboddhet försvårar möjligheten att gå undan och att ägna sig åt egna aktiviteter (Kerr et al. 2018; Easthope & Judd 2010). Exempelvis visar studier att nödvändigheten att vara flera i en familj som behöver samsas om utrymme påverkar barns lek negativt (Appold & Juen 2007). Närheten till grannar skapar också spänningar kring störande ljud och frågor om integritet. Ljud från grannar och familjemedlemmar har visat sig störa både sömn och vila (Appold & Juen 2007). Familjer har därför en mängd olika strategier för att skapa lugn och ro och för att hantera familjemedlemmars olika behov av aktiviteter och avskildhet (Dowling & Power 2012; Munro & Madigan 1993). Exempelvis känner föräldrar ofta ett behov av att reglera barns ”lekljud” för att undvika klagomål från grannar (Kerr et al. 2018), vilket negativt påverkar barns lek både inne och ute (Sherry 2008).

Familjers lägenhetsboende och barns platsanvändning och lek. Riktlinjer för familje- och barnorienterade bostäder och bostadskvarter

Inom barn- och ungdomsstudier är barndomsgeografi ett tvärvetenskapligt forskningsfält nära besläktad med barndomssociologin. Barndomsgeografi har ett särskilt fokus på de rumsliga dimensionerna av barns och ungas vardagsliv och de kontexter och institutioner som spelar roll i deras liv (Holloway m.fl. 2000). Inom barndomsgeografin har det länge bedrivits forskning om barns och ungas användning och erfarenhet av platser i och bortom sin

närmiljö. Det är välbelagt i fältet att en god tillgång till en variation av olika platser är viktigt för barns och ungas känsla av välbefinnande, samt för deras lärande och utveckling på en mängd olika plan (Ergler et al. 2022; van der Burgt 2006; 2015; Cele 2005, Joelsson 2022. Etablerad kunskap i fältet är att tillgång till gröna, öppna och tillräckligt bilfria ytor för lek och umgänge på egen hand och med vänner är en förutsättning för att barn i olika åldrar och med olika intressen ska kunna använda dessa på ett för dem meningsfullt och stimulerande sätt. Även närhet till kulturella och kommersiella aktiviteter är centralt för barn och unga. Lika välbelagt är det dock att det finns många hinder till barns och ungas tillgång till platser, inte minst på grund av orsaker som går att härleda till planeringen av den byggda miljön (Ekman Ladru et al 2025; Cele 2006; Cele & van der Burgt 2016; Björklid & Nordström xx).

Även om många av dessa studier har gjort studier med barn i flerfamiljshus, har få fokuserat särskilt på vad flerfamiljshusboendet innebär för barns platsanvändning och lek utanför hemmet. I flertalet studier rörande familjers lägenhetsboende påtalar föräldrar brist på grönska och grönytor som ett stort problem, och för vissa är det en icke-förhandlingsbar dimension vid val av boende (Andrews & Warner 2020). I en studie om familjeliv i Hongkong framkom att barn och vuxna som bor i höga bostadskomplex – så kallade ”estates” – uppskattar närheten till husgemensamma ytor; pool, klubbhus, lekplats och ibland platser för olika sporter, där familjerna har möjlighet att socialisera med sina grannar och tillbringar en hel del tid. Däremot saknar de tillgång till grönytor i Hongkongs mycket täta urbana miljö (Karsten 2022).

Flera studier har undersökt riktlinjer för bostäder och bostadskvarter anpassade för barn och familjer. Vancouver var först i västvärlden med att införa nationella riktlinjer för stadsplanering med familjer i fokus 1989, med särskilt fokus på höghusmiljöer (Thomas 2021). En översiktsartikel av Andrews et al. (2023) sammanfattar forskningsläget och belyser problemområden i utformningen av bostäder och boendemiljöer, från områdets läge och gångvänlighet till bostädernas planlösning, ljudisolering och förvaringsmöjligheter. De betonar att barn- och familjevänlig design bör tillämpas på flera nivåer: lägenheten, flerbostadshuset, gården och det vidare bostadsområdet. Bristerna i dagens bostadsutformning förklaras ofta av bristande delaktighet från barnfamiljer i designprocessen.

- Lägenheten bör erbjuda flexibilitet i yta beroende på familjens behov, barnsäkerhet, god luftcirkulation, ljudisolering och integritet mellan lägenheter.
- Flerbostadshuset bör inkludera ett minimum av större familjelägenheter, ljudisolerade och socialt inbjudande gemensamma utrymmen, samt förvaringslösningar för t.ex. barnvagnar. Bottenvåningar föreslås rymma familjebostäder eller kommersiella lokaler för att öka interaktionen.
- Bostadsgården/kvarteret ska vara säker och tillgänglig, erbjuda kvalitativa lekmiljöer och tydligt separera gångvägar från trafikytor.
- Bostadsområdet/stadsmiljön bör placera familjevänliga bostäder nära grönområden, service och mötesplatser. Dock tas sådana faktorer sällan i beaktande i planprogram (Andrews et al. 2023).

Fatahi et al. (2025) föreslår en begreppsram för barnorienterade utemiljöer som omfattar:

1. Kontakt med naturen – visuella och sensoriska naturinslag.
2. Sociala nätverk – mötesplatser och möjlighet till självständig utevistelse, samt delaktighet i förvaltning.
3. Rumslig flexibilitet – ytor för olika aktiviteter.
4. Säkerhet och trygghet – överblickbarhet, trafiksäkerhet och väderskydd.

Med hjälp av barns perspektiv på sin boendemiljö visar Marreel et al (2025) att en god socio-rumslig kvalitet i vertikala boendemiljöer (bostaden, bostadsgården, vidare miljön) präglas av tillgänglighet, vitalitet, ägarskap, särprägel, faciliteter, möten, skala, integritet, säkerhet och meningsfulla personer. Tio byggstenar för socio-rumslig kvalitet enligt barn och tonåringar i vertikalt boende:

- Säkerhet: I vilken utsträckning miljön upplevs som tillräckligt trygg och möjliggör rörelsefrihet (och självständig lek) för barn och tonåringar.
- Tillgänglighet: I vilken utsträckning miljön, inklusive de tillgängliga faciliteterna, är känd, användbar, tillgänglig och överkomlig för barn och tonåringar.
- Möten: I vilken utsträckning en miljö möjliggör olika typer av interaktioner och gör det möjligt för barn och tonåringar att skapa meningsfulla relationer.

- Meningsfulla personer: I vilken utsträckning det finns nyckelpersoner i miljön som bidrar till barn och tonåringars utvecklingsmöjligheter samt till omgivningens levbarhet.
- Ägarskap: I vilken utsträckning de boende upplever ett medägarskap över miljön, och barn och tonåringar kan vara delaktiga i att påverka vad som är möjligt i omgivningen, inklusive gemensamma utrymmen.
- Faciliteter: I vilken utsträckning miljön innehåller funktioner och tjänster som bidrar till omgivningens levbarhet och är meningsfulla för barn och tonåringar.
- Vitalitet: I vilken utsträckning miljön är livfull och erbjuder många möjligheter och aktiviteter som tilltalar barn och tonåringar.
- Skala: I vilken utsträckning miljön och byggnaden upplevs som sammanhängande och begripliga för barn och tonåringar.
- Integritet: I vilken utsträckning byggnaden och miljön erbjuder de boende personligt utrymme och en känsla av trygghet, inklusive platser där barn och tonåringar kan välja att vara för sig själva.
- Särprägel: I vilken utsträckning miljön eller dess olika element kan särskiljas från andra omgivningar och är igenkännliga för barn och tonåringar.

Vertikala boendemiljöer – familjers och barns vardagsliv

I likhet med Rooney (2013) har vi haft ett intresse för hur familjer upplever att bostaden och ytor som trapphus, innergårdar och bostadsområden *fungerar i vardagen*, utöver att vi undersökt hur de deltagande familjerna använder sin närmiljö. Genom att anta ett underifrånperspektiv och utgå från familjernas vardagsliv och de vardagsbehov, tyngder och avlastningar som de uttrycker, kan vi få syn på hur de sociala, kulturella och rumsliga dimensionerna av vardagsliv, lek och rörlighet är sammanflätade. Ett sådant underifrånperspektiv möjliggör också att lyfta kroppslighet som en viktig utgångspunkt, dvs inte bara hur olika kroppar rör sig och tar plats i stadsrummet, utan också hur olika kroppar tillåts ta (olika) plats och röra sig, och hur dessa kroppar tillskrivs olika förmågor, färdigheter och kompetenser.

I detta kapitel riktar vi därför ljuset mot bostaden, bostadshuset och -gården och bostadsområdet – som tre olika rumsliga lager vari och varigenom familjernas vardagsliv levs, erfars och förhandlas.

Familjers och barns vardagsmobilitet och lek i vertikala boendemiljöer

Projektet har fokuserat på att analysera hur barnfamiljer upplever sitt lägenhetsboende och hur de organiserar sitt vardagsliv och barnens lek och mobilitet, både inomhus och utomhus. Vilka möjligheter och utmaningar upplever de i sin vardag, och vilka förändringar menar de att skulle underlätta för barns vardagsmobilitet och lek?

I följande kapitel presenterar vi resultat från et empiriska arbetet i de olika områdena Gottsunda, Kungsängen och Östra Sala backe. Vi har strukturerat framställningen utifrån de tre lagren: bostaden, bostadskomplexet och

bostadsområdet. Inom ramen för dessa lager hanterar vi sedan några tvärgående teman: *vardagslivets rumslighet, lek* och *vardagsmobilitet* utifrån de ideal, normer och kulturella föreställningar som familjerna förhåller sig till, samt utifrån de handlingar och praktiker de utför och säger att de utför i vardagen.

Bostaden

I familjernas berättelser framkommer *ideal, normer och föreställningar kring boendet*, vilka handlar om dels materialitet och fysisk utformning, dels om lek och mobilitet. Våra vuxna forskningsdeltagare förhåller sig till både ekonomiska faktorer och kulturella föreställningar i sina berättelser om val av bostadsort, men har samtidigt olika förutsättningar för att förverkliga det ideala boendet. I deras berättelser kring vertikalt boende, lek och privatliv identifierar vi två starka ideal: *villaboendet som det ideala boendet för familjen*, och *vikten av att bereda plats för barnens lek både inomhus och utomhus* vilket vi återkommer till nedan.

Drömmen om ett eget hus

I förhållande till familjernas nuvarande boende, kan vi särskilt urskilja två dimensioner som båda förhåller sig till den ideala bostaden. I Kungsängen upplever alla familjer förutom de få som bor i hyresrätt att bostadens storlek är tillräcklig för familjen, medan familjerna i Gottsunda i högre utsträckning menar att de vill ha en större bostad och att det ideala boendet utgörs av en tillräckligt stor bostad. Hos både familjerna i Kungsängen och Östra Sala backe fyller bostaden i stort de vardagsbehov som familjerna har, och man upplever generellt att vardagsbehoven stöttas av bostadens utformning, storlek och funktioner. Boendet i både Kungsängen och Östra Sala backe upplevs av de flesta som ett "förmånligt" sätt att bo, men många av föräldrarna menar också att det är "tillfälligt" och att planen är att mellanlanda i området innan man söker sig vidare till andra, mer gröna områden, och till områden där det finns rad- och egnahemshus. En mamma uttrycker det som att: "Vi har en typ femårsplan. Så att vi ska inte bo här hela livet, men... Alltså, just nu duger den jättebra." De har ständig koll på Hemnet och framförallt mammorna pratar om att de ägnar tid åt att titta på utbudet. En del befinner sig i väntan på att hitta det nya boendet, och flera av familjerna flyttar under projektidens gång till andra städer eller bostadsområden, till villa, radhus. Önskan om en egen trädgård och mer grönt anges oftast som en stor anledning, flera nämner sin egen (gröna) uppväxt.

Det blir tydligt att för familjerna i Kungsängen är idealet mer uppnåeligt, än för familjerna i Gottsunda och delvis för familjerna i Östra Salabacke, vilket framförallt handlar om de olika socio-ekonomiska förutsättningarna familjerna i de olika bostadsområdena har.

Villaidealet präglar nästan alla familjers berättelser. Villaidealet är nära kopplat till idén om att ett ”gott föräldraskap” på ett allmänt plan: att möjliggöra för barnen att få ta del av tillräckligt stor boendeyta, men även tillgång till grönska i form av egen trädgård, och till det ”lugn” som förknippas med villaområden. Villaidealet är även associerat till den goda barndomen (Karsten 2020), där de kvaliteter som förknippas med villaboendet uppfattas som bättre för barn och för barns utveckling. Även för de familjer som uttryckligen säger sig vilja bo i lägenhet, förhåller sig alltså till de starka normer och ideal kring villaboendet (Andrews, Warner och Robson 2019).

Även om familjerna i stadsdelarna Kungsängen och Östra Salabacke ofta sa att de var nöjda med sina lägenheter när det gällde familjeliv och lek, blev det under studien tydligt att de såg det som en lösning som fungerade ”för tillfället”. När intervjuerna gjorde var några av dessa familjer redan i färd med att köpa hus och på väg att flytta ut från sina lägenheter. Andra pratade om detta som en mer långsiktig plan eftersom det är dyrt att köpa hus i Uppsala och de behövde mer ekonomiska resurser. Att flytta till hus verkade dock vara ett självklart nästa steg i deras bostadskarriär. Att ha ett eget hus med trädgård är en dröm som många delar, inte bara barnfamiljer (Almqvist 2004). I svensk kontext har boende i hus ofta associerats med landsbygden, eftersom det är där som det finns villor till överkomliga priser. Enligt Almqvist (2004) måste människors husdrömmar förstås som en del av ett större ”livsprojekt”. Att ha ett eget hus har också visat sig hänga ihop med att uttrycka en medelklassidentitet i relation till ägande, status och ideal om respektabilitet (Dowling och Power 2012). Ett välskött, snyggt hem är nära kopplat till idén om respektabilitet (Dowling och Power 2012). Enligt familjerna i vår studie skulle ett enfamiljshus ge utrymme både för barnens lek, för familjemedlemmar egna aktiviteter och ”egentid”, för förvaring och för att ha släkt och vänner på besök. I ett hus kan barnen ha egna sovrum och få plats med sina saker.

Drömmen om ett eget hus var inte ett tydligt tema som framkom i intervjuerna med de vuxna respondenterna i Gottsunda. Förmodligen hänger detta ihop med det faktum att ett husköp inte är ett alternativ för dessa ekonomiskt

mindre bemedlade familjerna. För dem var den främsta prioriteten att försöka uppgradera till en större hyresrätt med ett sovrum för barnen inom samma område. Dock är även möjligheterna till detta ganska små (det finns mycket få fyr- eller femrumslägenheter i området). Några av barnen i Gottsunda pratade dock om att de hoppades kunna flytta till ett hus med sin familj. Mindre oväsen och mer utrymme för varje familjemedlems saker var de viktigaste skälen. Maryam (15 år) berättade att hon skulle vilja bo i ett radhus som sina släktingar i Storbritannien, nära grannar men inte så nära att man hör dem hela tiden:

Ja, jag önskar att det fanns fler radhus här i Gottsunda. För jag ser bara lägenheter. Och det skulle... Om vi skulle flytta någonstans i Gottsunda, då skulle jag hellre flytta till ett radhus. För då är man nära andra samtidigt som man bor själv. Det är det jag menar med att det värsta med att bo i lägenhet är att man hör andra och så. Men om man bor i radhus, då hör man inte så många. Man bor själv och det är det finaste, som jag sa, att bo nära folk, och när man bor i radhus bor man ändå nära folk.

Karam (15 år) och hans yngre bror Dani (12 år), som bor i Gottsunda med sina föräldrar och fyra syskon i en tretrumslägenhet, vill också flytta till ett hus. I deras ursprungsland ägde familjen sitt hus, och de berättade att deras pappa hoppades att hitta ett lämpligt hus om några år. I ett hus skulle de få egna rum med plats för sina saker. Karam, Dani och deras två yngre bröder delar sovrum, och med två våningssängar är rummet fullt:

KARAM: Ja, alltså det är okej att dela. Vi delar nu, allt är bra. Men du vet, när man blir äldre, då vill man ha ett eget rum. Ja, vad ska vi göra åt det... Ja, pappa säger att när han hittar ett lämpligt hus åt oss, då kan vi få [egna rum] och lägga alla våra... [saker där]. Så vi ska inte ha mindre än vad vi har [nu]. Så vi kommer ha... Så han letar efter ett bra hus, så vi kan ha våra egna rum.

Liksom Karam och Dani ansåg de äldre barnen i studien – och deras föräldrar i alla tre stadsdelar – att det var viktigt att äldre barn har ett eget sovrum. I ett eget rum kan man dra undan sig. Några av de äldre barnen vi pratade med hade egna rum, som de värdesatte högt. De flesta – särskilt i Gottsunda – delade rum med syskon eller till och med sina föräldrar. Vanligtvis var det de äldsta barnen som stod först i kön för att få eget rum. Bland familjerna fanns en norm att alla barn bör ha egna rum, även bland de stora familjerna som bodde i små lägenheter. Awira, som bor med sin man och fyra barn i åldrarna

22, 19, 14 och 9 i en trerumslägenhet, berättade om svårigheterna med att dela rum i väldigt små sovrum:

AWIRA: Ja, det är trångt faktiskt... Sovrummen, de bygger [väldigt små] sovrum...ja, i nya hus... Du ska bara ha en... vad heter det, enkelsäng och en garderob [i ett av dem].. så det är faktiskt litet. Men ja, det får gå.

INTERVJUARE: Några av dina barn delar rum då, eller...?

AWIRA: Ja, mina pojkar, de delar... ja, ett rum... Vi har två [rum, ett som är nio kvadratmeter och ett som är] tolv, elva, jag vet inte. Så de delar det största.

Hemmet som trygg plats

Oavsett förutsättningar kan vi konstatera att det som binder forskningsdeltagarna samman, är strävan efter att göra det som är bäst för familjen och barnen just nu, och utifrån de förutsättningar man har. Familjerna gör på olika sätt 'hem' i vardagen. Hemmet framställs som den trygga plats dit familjerna drar sig tillbaka efter skol- och arbetsdagens slut, för att koppla av och ägna tid åt varandra.

Hur trygghet förhandlas av de olika familjerna ser dock olika ut, eftersom de upplevda och reella riskerna som familjerna hanterar i vardagen är olika. I Gottsunda behöver familjerna hantera närvaron av gängrelaterad kriminalitet i bostadsområdet i sin vardag, vilket familjerna vare sig i Kungsängen eller i Östra Salabacke behöver. Under projektets gång sker dock några incidenter i nära anslutning till Östra Sala backe vilket får deltagare att kommentera utvecklingen i området. Boende i Gottsunda behöver också hantera bostadsområdets stigmatisering och rykte (van der Burgt 2007, jfr. Backvall 2019), vilket får konsekvenser för hur, var, när och med vem särskilt barnen och de unga tillåts röra sig, och faktiskt rör sig, i vardagen (Joelsson et al 2022, Henriksson et al 2023). För föräldrarna i Gottsunda var det viktigt att skydda sina barn, framförallt tonårssönerna, från att komma i samröre med "gängen". Att vara en god förälder innebar i den kontexten att hålla barnen hemma och under uppsikt.

Lägenhetens utformning

Bostäderna i Kungsängen upplevs som väldigt lämpliga för familjer med små barn. Standarden på lägenheterna lyfts fram som hög och de flesta upplever att lägenheterna fyller de behov man som barnfamilj har. Lägenheternas yta

och den öppna planlösningen ses också som viktig när man har små barn. De som bor i bostadsrätt är mer nöjda än de som bor i hyresrätt, även om de få som bor i hyresrätt i huvudsak är nöjda. Det upplevs som väldigt förmånligt boende om man bor i bostadsrätt här:

Vi har en så himla bra förening, så att vi... Jag tror att vår avgift är väl typ 4200 eller något sånt där, vilker är helt sinnesjukt för en fyra i centrala Uppsala. Vi har haft två hyressänkningar på två år.

Även om många av familjerna inte beskriver något liv i överflöd, är det ändå tydligt att man har valmöjligheter kring var man ska bo, just nu, och hur man ser på framtidens boende. Man har haft vissa kriterier och krav på framförallt bostaden som uttrycks i intervjuerna.

Men då när vi kollade på boende så ville vi... ja, men det ska vara ganska nära stationen, det ska finnas hiss och det verkar skönt med parkeringsgarage, mycket såna här bekvämlighetsgrejer. (...) Ja, gärna två balkonger ville vi också ha.”

I bostaden är vardagsrummet det rum som man uppger att man använder mest. De flesta har öppen planlösning med kök och vardagsrum som huvudsaklig umgängesyta. Även om de flesta barn har eget rum, även ganska små barn, verkar det som att de flesta upplåter hela lägenheten till barnens förfogande i så måtto att barnen får vara och leka överallt. En flicka säger till exempel att hennes gamla rum nu är lillasystemens. I hennes eget rum ryms väldigt många gosedjur:

Och min lillasyster [1,5 år] har fått mitt gamla rum (...) Jag leker mest med mina gosedjur [på mitt rum] (...) Det går inte att räkna dem ens. Typ 100 eller sånt.

Kungsängen upplevs som barntätt och det ses som en fördel att det finns många barn i området. Just eftersom vardagen på många sätt är styrd av rutiner för arbete, skola och förskola, barnens mat- och sovrutiner, talar flera föräldrar om just vikten av att ”hitta på nåt”. Både bostaden och utemiljön blir här viktig, och det syns i materialet på många sätt att familjerna på många sätt låter barnens behov bli centrala. Just eftersom bostaden är rymlig finns det också möjlighet att leka inomhus. Det här kan ta sig i uttryck i att barnens lek breder ut sig i lägenheten, och att barnen på så vis får ta plats. Några av de familjer som däremot bor trångt (bl.a. en mamma som bor inneboende med

sin son hos sin mamma, och en pappa som bor i en tvårummare med två barn och barnens mamma) talar dock också om vikten av att begränsa och rumsligt placera/isolera barnens lektytor till speciella rum i lägenheten.

Boendet i Kungsängen karakteriseras framförallt av bekvämlighet. I Kungsängen uppskattar man rymden och utrymmet inomhus, i lägenheterna. De flesta talar uppskattande om den öppna planlösningen och att man har rum till barnen, och diverse förråd till lägenheten samt barnvagns-, och cykelförråd. De få som bor i hyresrätter i Kungsängen anser däremot att deras tillgång till extra inomhusutrymmen är begränsad. Boendet i området passar vardagslivet "just nu", med förskolebarn och spädbarn, och är smidigt och rymligt (storleken på lägenheten, hiss, garage i bottenplan, förrådsutrymmen mm), och man har det mesta nära. Även närhet till city påtalas som viktigt, samt till resecentrum eftersom många föräldrar pendlar. De föräldrar som jobbar i Uppsala lyfter fram de korta avstånden i vardagen som viktiga och väsentliga (exempelvis att man kan cykla till jobbet, att man har förskola i området). Lägenheten och bostadsområdet fungerar på så vis stöttande i vardagen, och fyller vardagsbehoven när det gäller lägenhetens utformning samt transport och närhet till jobb och skola. Det är dock tydligt att för många familjer i Kungsängen och Östra Sala backe är den dagliga utevistelsen begränsad, främst på grund av att det saknas närliggande lek- och parktytor och att utevistelse därför blir ett projekt som tar för mycket tid. Detta leder till ett behov av att kompensera denna brist på helgerna, något som ofta uttrycks i termer av "att man måste ut" ur lägenheten. Anledningen till det är att barnen behöver få leka utan de begränsningar och förbud som inomhusleken kan innebära med tanke på oljud eller att de behöver röra på sig och få mer utrymme eller komma ifrån varandra på grund av konflikter. Det kan också vara att familjerna känner en önskan efter en annan typ av miljö och till exempel beger sig ut ur området på olika utflykter till stan, parker eller grönområden. En del har också fritidshus på annan ort, eller besöker vänner och släkt i andra städer.

Familjernas berättelser om sin bostadssituation präglas tydligt av deras socioekonomiska situation och var de befinner sig i sin bostadskarriär. I Gottsunda är familjerna överlag nöjda med sitt boende och några uttrycker glädje över att ha fått en bostad efter att vara nyanländ till Sverige. Några berättar att de är tacksamma att ha fått en hyreslägenhet efter en tid i bostadskö, och att det är ett förstahandskontrakt. Framförallt är man nöjd med hyresnivån och tacksam att ha fått en lägenhet just här med Uppsalahem som hyresvärd. Jämfört

med andra bostadsområden i Uppsala anses de allmännyttiga husen i Gottsunda ha rimliga hyror. Samtidigt finns en oro bland familjerna för eventuella framtida hyreshöjningar, som man vet har genomförts av hyresvärdar på andra håll. Husen beskrivs som slitna men rena, och att det tidigare har funnits problem med trasiga hissar men att det nu har åtgärdats. Bostaden beskrivs som en viktig plats för familjesamvaro och som en plats där man trivs. I intervjuerna kontrasteras hemmet som en trygg hamn och som en familjekokong.

Gällande våningsplan lyfter familjerna i Gottsunda fram fördelarna med det våningsplan som deras bostad är belägen på, snarare än eventuella nackdelar. De som bor högt upp beskriver detta som en fördel, och lyfter fram att lägenheten är ljus, och att den har en fin utsikt. De som bor långt ner beskriver detta i sin tur som en fördel, framförallt att det inte finns grannar nedanför som riskerar att störas av några ljud. Balkongerna upplevs som osäkra av småbarnsfamiljerna i Gottsunda. De är inte inglasade och räcket anses inte vara tillräckligt barnsäkert. Balkongdörren anses också vara för lätt att öppna av barn och de måste därför låsas med nyckel av säkerhetsskäl. Flera av familjerna önskar att hyresvärderna ska glasa in balkongerna, men detta är inte något som planeras. Kökets planlösning och storlek uppskattas av Gottsundafamiljerna. Man lyfter fram att det är praktiskt att det går att ställa ett matbord där. Några familjer har omvandlat en del av köket till ett litet lekrum med plats för lek och för barnens leksaker. En negativ aspekt av planlösningen uppges vara att det finns en lång korridor mellan sovrummen, det vill säga att sovrummen inte ligger i anslutning till varandra. Det upplevs som negativt när man har småbarn och vill snabbt kunna röra sig mellan sovrummen på natten till exempel. Det som samtliga forskningsdeltagare i Gottsunda lyfter fram är att de skulle behöva fler rum – det handlar framförallt om att barnen behöver dela sovrum med varandra och ibland även med föräldrarna. Små syskon får sova med föräldrar så att större syskon kan dela med varandra eller ha eget. Att vara trångbodd komplicerar lek och rörelse inne i lägenheten och det är någonting som familjerna pratar mycket om.

Lyhördhet

Samtliga forskningsdeltagare i Gottsunda säger att det största problemet med boendet – förutom trångboddheten – är att det är extremt lyhört. Samtal i vanlig samtalston går att höra både inifrån och utifrån vilket påverkar användningen av balkongen till exempel. Det påverkar också hur barnen får leka och låta i lägenheten.

Familjerna har en mängd olika strategier för att hantera de begränsningar som lyhördheten för med sig i vardagen. I intervjuerna med såväl föräldrar som med barnen kan vi se att det handlar mer om att möjliggöra lek för barnen än att förbjuda. Lek får ske i hela lägenheten och man hittar på en mängd olika sätt att organisera rummet och tiden (upplåta hela lägenheten, skapa rum i rummen samt olika tider för olika syskons lekaktiviteter och leksaker). Man hittar också på sätt att dämpa ljud (mattor, kuddar, hörlurar, vissa tider bara lugna lekar).

Även i Östra Sala backe lyfter ett stort antal av de intervjuade familjerna fram lyhördheten i lägenheten och att man är rädd för att barnens lek ska störa grannarna och leda till klagomål. Även om omfattningen inte är i samma nivå som i Gottsunda är det en tydligt närvarande aspekt i vardagen och något som både barn och vuxna är ständigt medvetna om. Risken att störa grannarna sätter tydliga begränsningar för barnens vardagliga lek och aktivitet i hemmet. Lyhördheten i Östra Sala backe beskrevs främst komma mellan våningsplanen samt ut till trapphuset och inte så mycket mellan lägenheterna på samma våningsplan. Men som en flicka beskrev det var det sämsta med deras lägenhet att ”de dåliga väggarna” gjorde att hon inte kunde spela fotboll eller leka inomhus.

Familjerna i Gottsunda har tidsrumsstrategier för att underlätta familjemedlemmars olika aktiviteter och behov, något som inte förekom i Östra Sala backe. Pappan till 15-årige Karam har exempelvis gjort ett schema som ska göra det möjligt för Karam och hans syskon att göra läxor och läsa böcker när hela familjen (2 vuxna och 4 barn) är hemma samtidigt. Under vissa tider under eftermiddagen och kvällen ska det vara tyst i lägenheten. Då får ingen spela datorspel eller göra något annat som innebär ropande och hoppande. Tanken med schemat är att synkronisera familjemedlemmarnas aktiviteter med varandra och göra det möjligt för dem att engagera sig i aktiviteter som kräver lugn och koncentration. Karam berättade att hans pappa ibland också går med honom under dessa tider och att de då sitter och läser tyst tillsammans. Dock kan tidsschemat inte kontrollera ljudet utanför lägenheten, vilket kan göra det svårt att koncentrera sig även om resten av familjen är tyst.

I Östra Sala backe är lägenheternas utformning och storlek också en närvarande aspekt under intervjuerna och det är tydligt att det sätter ramarna för familjernas vardagsliv och barnens möjlighet till lek. Precis som i Gottsunda är det flera som uttrycker behov av större ytor, men det var få som var faktiskt

trångbodda. Det kan härledas till att den socio-ekonomiska situationen generellt sett är bättre i Östra-Sala backe än i Gottsunda. Trots det kan man ju önska större ytor för familjen och flera uttryckte att ekonomin var en begränsande faktor. Hand i hand med den faktiska ytan på lägenheten går husets och lägenhetens arkitektur. Här fanns det kommentarer om att sovrummen var alldeles för små vilket för det svårt för barnen att leka på sitt rum samt att de stora fönsterna i lägenheterna medför att det blir nästintill outhärdligt varmt i bostaden under sommarhalvåret vilket bidrog till att flera familjer menade att det inte gick att vara hemma under värmeperioder. Flera familjer uttryckte att det var nöjda med sin bostad, men det fanns också åsikter om att trapphusen var för smala och anonyma, samt att arkitekturen var kal och delvis upplevdes som deprimerande. Det senare gällde främst fasaden, trapphus och allmänna utrymmen i huset och mindre grad den egna lägenheten.

Våra analyser visar på kopplingar mellan lägenhetens materiella dimensioner och familjemedlemmarnas känsla av "hem". Boendemiljöns materiella aspekter, det vill säga lägenhetens fysiska utformning och de material som använts spelar roll för hur rymlig den upplevs som, eller om den upplevs som tyst eller lyhörd. Att känna sig hemma förknippas ofta med att ha en egen plats där man kan ägna sig åt sina egna aktiviteter och sysslor i lugn och ro. För familjerna i Gottsunda påverkade lyhördhet på grund av att ljud sprids mellan lägenheter horisontellt och vertikalt och att ljud klättrar upp för fasader, samt trångboddhet med konsekvenser för hur barn och vuxna sover, plats för barns "egna saker", plats för barns "egna space" och deras känsla av "hem". Lägenhetens materiella aspekter har också betydelse för familjelivets tidsrumsliga organisering av barns lek och rörelse. Trångboddhet och lyhördhet negativa för familjelivet. Familjer buffrar (manövrerar) de negativa effekterna med hjälp av en mängd olika *tidsrumsliga strategier som scheman och mikromobiliteter* där kroppar och grejer hela tiden flyttas och sorteras om för att få plats – lite som ett pussel som aldrig blir färdigt och där bitarna är för stora.

Alla familjer i Gottsunda menade att lägenheten de bodde i var för liten för deras familjebehov. Trots detta gjorde föräldrarna gällande att det var viktigt att barnens lek inte skulle bli lidande. Under intervjuer och hembesök pratade de om och visade oss var och hur de ordnade i lägenheten för att möjliggöra lek. Lägenheterna i Gottsunda är byggda på 1960–1970-talet och har ett separat kök. Köken var L-formade och flera familjer hade placerat köksbordet på ett sätt som frigjorde plats för lek och leksaker. Kökets utformning gjorde det möjligt att dela upp det delvis i en lekyta där barnen och deras leksaker

kunde samlas. Vardagsrummen hade en rektangulär form och var svårare att avgränsa. Vissa familjer avgränsade utrymme för lek med möbler eller andra föremål. Under ett hembesök som en av forskarna gjorde hos en mamma Aisha och hennes fyraåriga dotter Elsa, visade de forskaren hur och var Elsa brukar leka. Elsas äldre bror (10 år) och han har ett eget sovrum. Förr delade de två barnen detta rum men när de blev äldre behövde sonen mer privatliv, berättar mamman. Nu delar Elsa sovrum med sina föräldrar. Aisha visar hur de har placerat Elsas säng i föräldrasovrummet, och hur de har hittat en plats även för hennes barbie-dockor och dockhus. Trots det lilla utrymmet har familjen alltså anpassat hemmet så mycket som möjligt för Elsas lek, med små lekhörnor både i föräldrasovrummet och i vardagsrummet. För att Elsa ska vara aktiv har de lagt kuddar på golvet för att dämpa ljudet från Elsas lek, dans och hoppande.

Att hitta lösningar för att möjliggöra för barnen att leka i lägenheterna förekom i alla områden. I Östra Sala backe försökte föräldrarna få barnen att leka under tider när det var mer acceptabelt att störa, som under dagtid när grannarna är på jobbet, och varken för sent på kvällen eller tidigt på morgonen. Några lade även ut mattor på golvet just när barnen lekte så att det inte skulle störa. En mamma berättade att både lyhördheten och att de var för trångbodda medförde att hon inte ville att barnen tog hem kompisar och att de inte heller kunde ha barnkalas i hemmet. Detta upplevdes som jobbigt och skamfyllt, men hantades genom överenskommelser med de andra föräldrarna om att de till exempel tog med barnen på bio eller restaurang som kompensation för att de aldrig kunde vistas i deras hem.

Men det var i synnerhet Gottsundafamiljerna som var tvungna att hitta långsiktiga lösningar för att kunna möjliggöra lek i deras lägenheter. Gottsundafamiljerna pratade i detalj om hur de gick tillväga för att skapa tid och utrymme för barnens lek och leksaker i lägenheten med "pappersväggar". Det innefattade betydande tids- och rumslig planering och småskaliga logistiska lösningar. Lägenhetens lilla yta, i kombination med lyhördheten på grund av flerfamiljshusets konstruktion och byggnadsmaterial, hade således konsekvenser för mängden kreativitet och energi som familjerna var tvungna att lägga för att möjliggöra barnens lek.

När hela familjen är hemma samtidigt kan det vara svårt för enskilda familjemedlemmar att hitta ett eget utrymme. När föräldrarna är på jobbet, däremot, har barnen hemmet för sig själva. Adrine (flicka, 11 år, Gottsunda) bor med

sina föräldrar och en äldre syster i en två-rumslägenhet. Hon och hennes syster delar ett sovrum. När föräldrarna inte är hemma delar Adrine och hennes syster hela lägenheten mellan sig. Hon beskriver sitt hem som sin lilla "bubbla" där hon kan slappna av. Som citatet visar, förhandlar Adrine om privatliv genom att skapa separata komfort- och privatlivszoner (Madanipour 2003, 25):

Adrine: Jag har bott här... i några år. Jag vet inte exakt, för det här är typ den tredje lägenheten vi har bott i hela mitt liv. Så jag är van vid det och tycker det är bra. Jag gillar att vara här, för det är som min lilla bubbla.

Intervjuare: Ja, vad tycker du om att vara hemma?

Adrine: När jag är hemma är jag vanligtvis med min äldre syster. För våra föräldrar jobbar sent. Så jag och min äldre syster, vi är vanligtvis med varandra, pratar eller tittar på en serie eller film.

Intervjuare: [...] på soffan då?

Adrine: Ja, jag är vanligtvis på soffan vid köket. Jag gillar att vara där för att det är bra för mig, men min syster är mer på soffan i vardagsrummet. Ja, jag är van vid att vara mest i köket, för det är där jag helst vill vara. Men mest (...) saker, så jag kan gå och hämta något om jag blir hungrig. Det finns en soffa jag kan sitta på och toaletten är nära. Så... [skrattar]. Det är typ den perfekta platsen.

Med tiden har Adrine och hennes syster organiserat lägenheten i personliga zoner kopplade till vissa rum och möbler som gör att de kan skapa var sitt eget utrymme som de båda respekterar. Adrine gillar att placera sig själv i en strategisk position nära mat eller snacks samt toaletten. Att ha sitt eget utrymme med "allt man behöver" inom räckhåll skapar den "perfekta platsen".

Leka-överallt-i-lägenheten-normen

Normerna om lek och mobilitet präglas av de ideal, normer och föreställningar som berör bostaden som tecknats ovan. Som vi lyft fram utgår familjerna från delvis samma idéer kring föräldraskap: familjen är viktig och familjelivet prioriteras högt. Barnets centrala position i dessa berättelser är svår att undgå. Vi har identifierat att normer och föreställningar kring lek och mobilitet bottnar i samma syn på föräldraskap: det närvarande föräldraskapet (Forsberg 2009). Detta närvarande föräldraskap är också ett stöttande och möjliggörande föräldraskap som när det gäller lekens och mobilitetens fall får rumsliga och sociala effekter: "Barnen måste kunna leka och vara rörliga överallt i

lägenheten” – ”lek-överallt-i-lägenheten-normen”, det vill säga uppfattningen att det är en föräldrars skyldighet att i vardagen underlätta för barns lek ”var som helst” i lägenheten oavsett familjestorlek, lägenhetsstorlek och kvalitet (buller). Salma, mamma till 5 barn, 3-rumslägenhet i Gottsunda:

De leker i köket, de leker i vardagsrummet. Det är så svårt att leka i deras rum. För att sängarna är där så det är ganska trångt. (...) De brukar få leka ute, jag brukar ta ut dem då, om de blir så [högljudda].

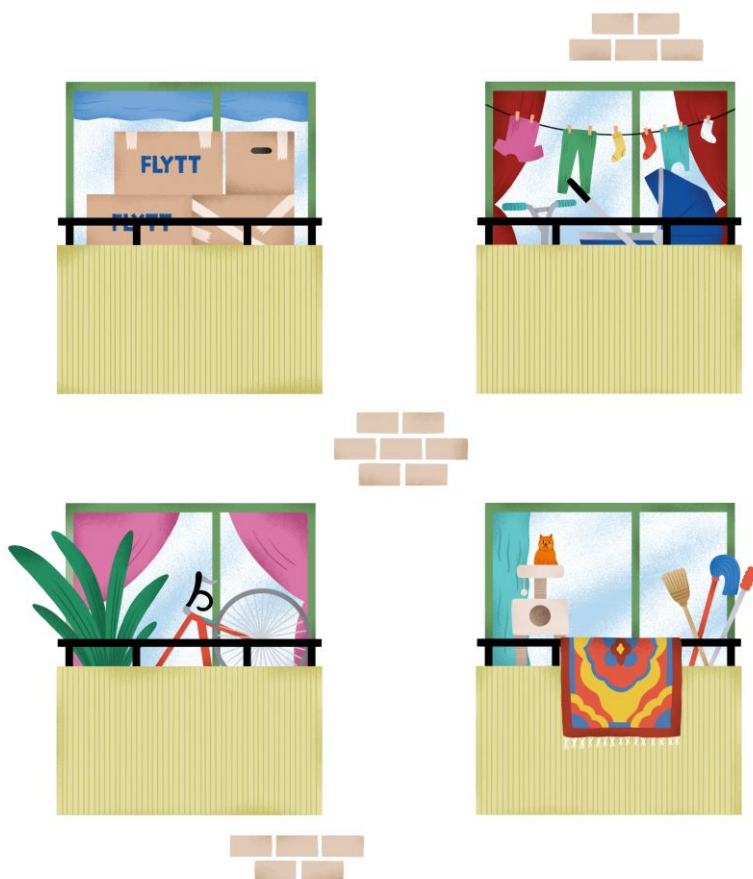
Som vi var inne på tidigare medför dock de olika materiella förutsättningarna att familjernas möjligheter att bereda plats för lek – i bostaden – ser olika ut. Leken uppges vara både viktig och prioriterad, och den får ske (nästan) överallt i lägenheten och får ta plats i lägenheterna i alla bostadsområden. Men leken utomhus begränsas också av känslor av otrygghet och närvaro av kriminalitet, särskilt i Gottsunda, vilket innebär att man bereder plats för lek på andra mer upplevt trygga ställen som lekland eller lekplatser utanför de otrygga zonerna (Ekman Ladru et al 2022). Kopplat till gott föräldraskap: innebär att tillåta och stödja barn att leka och röra sig inomhus i lägenheten samtidigt som man upprätthåller statusen som en ”bra granne” och tillmötesgår integritet för familjemedlemmar.

Under intervjuerna var föräldrar noga med att framhålla vikten av att ge barnen utrymme att leka inomhus i lägenheten. Att möjliggöra all slags lek (även mer utrymmeskrävande och kroppslig lek) inomhus, inte bara i barnens sovrum eller avsedda lekområden utan ”överallt”, verkade vara en del av vad föräldrar såg som sitt föräldraansvar. Föräldrarnas fokus på inomhuslek överraskade oss något. Med tanke på hur starkt de nordiska diskurserna betonar värdet av utomhuslek och fysisk aktivitet (Harju et al. 2021), förväntade vi oss att familjer som bor i lägenhet skulle tala mer om vikten av att möjliggöra lek utomhus snarare än inomhus. Medan gott föräldraskap i svensk kontext traditionellt inneburit att skicka ut barn för att leka, helst i naturen, visar vår studie att gott svenskt föräldraskap numera även omfattar att underlätta barns lek inomhus, även när man bor trångt. Föräldrar betonade alltså inte sina egna behov av integritet, utan lyfte istället fram barnens behov och ett ideal om gott svenskt föräldraskap. Ett undantag från denna regel var Nahla (mamma, Östra Salabacke), som uttryckligen pratade om hur barnens lek störde hennes egen integritet och privata utrymme i lägenheten, som hon anser är alldeles för liten. Barnen delar rum men tycker också om att leka i vardagsrummet.

INTERVJUARE: När de leker eller sitter vid skärm, är de i sitt rum då eller...?

NAHLA: Ja, de är i sitt rum. Och ibland kommer de hit bredvid mig, men då säger jag liksom: ”snälla, jag läser, kan ni bara...” Det är verkligen ett problem med utrymme just nu.

Även om idén om familjegemenskap och normen om att lek är tillåtet ”överallt” uttrycktes av alla familjer i alla tre stadsdelar, var det ändå tydligt att föräldrar försökte reglera barnens lek – och inte minst deras lekredskap – i hemmet och försökte dela upp hemmet i relation till lekzoner och andra zoner. Lek var tillåten ”överallt” men inte ”överallt hela tiden”. Barns lek, som är rörlig, utrymmeskrävande och ofta ”bullrig” (även om inte alltid högljudd), skapade ett behov av att kontinuerligt ”zona” och ”omzona” hemmets vertikala utrymmen för att säkerställa komfort och privatliv. För en del familjer var det viktigt att vissa delar av lägenhet ändå skulle hållas fria från framförallt leksaker. En del av barnen berättade att vardagsrummet skulle hållas fritt från leksaker och där lek inte var tillåtet. Under ett hembesök i Gottsunda berättade ett av barnen att hennes mamma inte tycker om när hon äter eller ta med sig saker in i vardagsrummet. Hennes mamma ville istället att vardagsrummet skulle vara till för att ta emot gäster, och fungera som ett ”finrum”. Det skulle vara prydligt, presentabelt och fint, endast med några få föremål som vaser, blommor och möbler. För att uppnå detta använde de – liksom många av våra andra familjer – balkongen för att förvara leksaker och annat lekmaterial som en sparkcykel och en barnvagn.

Figur X Balkongen används till förvaring av flera familjer

Att grannarna kunde störas av barnens lek var en generell oro hos alla föräldrar. Familjerna i Kungsängen och de flesta i Östra Salabacke bodde i tysta, ljudisolerade lägenheter med tjocka väggar, tak och golv. De stördes inte själva av grannar, men var ändå lite oroliga för att barnens högljudda lekar skulle störa andra och vidtog därför försiktighetsåtgärder genom att bara tillåta högljudda aktiviteter på dagtid (Kerr 2018; Munro och Madigan 1993). Till exempel tillät Lilja (mamma, Kungsängen) endast högljudda lekar på dagtid, trots att familjen bodde på första våningen och inte hade grannar under sig.

LILJA: Ja, men ibland vill min son leka boll (...), och min dotter, som är åtta, hon vill hoppa hopprep i lägenheten också. Det är bra att vi bor på första våningen, jag vet att det inte är någon där under oss. Men ändå kanske de hör, de

som bor bredvid. Så jag vet att de inte kan höras men kanske ändå, så jag försöker undvika ljud på kvällen då.

INTERVJUARE: Finns det några andra lekar du inte låter barnen leka inomhus, eller andra aktiviteter?

LILJA: Tja, det är bara att man inte får springa, hoppa hopprep eller sparka boll på kvällen. Det är bara det. De kan göra det på dagen men inte på kvällen [skratt].

Att visa upp ett gott föräldraskap handlade därför om att uppmuntra barnens fysiska aktivitet samtidigt som man försökte förhindra att grannarna stördes av lekljuden. För familjerna i Gottsunda, vars lägenheter var extremt lyhörda, var det inte möjligt att låta barnen leka högljutt inomhus ens på dagen. Istället tog de med barnen på familjeutflykter till parker, lekplatser eller till Leos Lekland för att tillgodose behovet av högljudd och ”vild” lek (Ekman Ladru, Joelsson och Syrjäpalo 2022). Även ”normala” ljud upplevdes som störande och påverkade familjernas känsla av integritet. Som Omar (pappa, Gottsunda) säger:

Ja, alltså... Ljudet är hemskt, kan man säga... Ljudet... man hör grannarna när de sitter och pratar eller... när man sitter på balkongen hör man det också, så det är inte särskilt ljudisolerat, tyvärr.

Aisha, boende i Gottsunda, beskriver även hon ljud som en ständig stress. Hon berättar att väggar, golv och tak är så tunna att hon och hennes familj till och med kan höra grannarnas samtal. Vid ett besök i Aishas hem noterade forskaren att ett konstant ljud från en liten gräsklippare utanför störde samtalet inomhus, trots att de var på fjärde våningen och fönstren var stängda. Gräsklipparens ljudvolym förvånade forskaren eftersom hon hört den ute på vägen till lägenheten, men inomhus var ljudet mycket högre och irriterande, då det förstärktes av husfasaden. Det visar hur ”normala” vardagsrörelser och ljud kan bli stressfaktorer i små och lyhörda lägenheter. Gottsundafamiljerna behöver förhålla sig till både trångboddhet och lyhördhet: från varandra, från grannar intill, ovanför och under, samt från vardagsaktiviteter utomhus. Kombinationen av lyhördhet och lägenhetsboende försvårar känslan av avskildhet och vila. Detta var ett stort problem för familjerna i Gottsunda i vardagen och visar hur bostadsotrygghet är djupt sammanlänkad med materiella boendeförhållanden och vardagsliv. Med få möjligheter att ”köpa” sig mer privacy genom att

skaffa hus eller större, mer ljudisolerad lägenhet, var detta en ständig källa till stress.

Lägenhetens materiella dimensioner är alltså betydelsefulla i och med att den materiella dimensionen är intimt kopplad till familjens socioekonomiska situation. Vi visar att det sätt som familjer förhandlar avskildhet, privatliv samt normer om lek och föräldraskap är intimt kopplad till familjers materiella bostadsförhållanden.

Vi kommer att återkomma till hur lekmöjligheterna ser ut i bostadsområdet nedan.

Bostadsgården

Figur X. Bostadsgård i Östra Sala backe

Den ideala boendemiljön framställs ofta som tillräckligt grön, tillräckligt stor, tillräckligt trygg genom att vara fri från trafik och kriminalitet, samt tillräckligt stimulerande. Våra fynd överensstämmer på så vis med det som framkommer också i internationell forskning kring hur familjer upplever och erfar sitt lägenhetsboende (Ergler & Kearns 2014, Nethercote & Horne 2016, Easthope

& Tice 2011), och vilka aspekter av boendet som ses som förhandlingsbara respektive mindre förhandlingsbara (Andrews & Warner 2020).

I både Kungsängen och Östra Salabacke lyftes bostadsområdets gråhet av föräldrarna, även om alla bostadshus som familjerna bodde i hade bostadsgårdar som de uppskattade mycket. Bostadsgårdarna varierade i storlek, form och design, men nästan alla i Kungsängen och Östra Salabacke uppgav att de inte använde innergården så mycket även om de uppskattade att den fanns.

När det gäller användning av bostadsgården är det dock också nödvändigt att skilja mellan passiv och aktiv användning av platsen. När det gäller aktiv användning, det vill säga att gå ner på gården för att utföra en aktivitet som lek, picknick eller att umgås så menade majoriteten i både Östra Sala backe och Kungsängen att de inte gjorde det så ofta. Den passiva användningen som att passera över gården på väg till porten eller att se ut över gården från bostaden och till med tanken på att den finns där togs upp av flertalet som något positivt. Det kan handla om att gården är ett mellanrum mellan gatan och bostaden och att uppskatta grönskan och planteringarna som ett sätt att se något vackert eller följa årstiderna. Hur planteringarna i Östra Sala backe och Kungsängen uppfattades skiljdes åt mellan olika gårdar och individer. Flera föräldrar i Kungsängen nämner exempelvis att bostadsgårdens planteringar är något de tycker om, och att de som anlagt planteringar har tänkt till på ett sätt som gör att man kan njuta av blommor och planteringar under en stor del av året. Även i Östra Sala backe uppskattades planteringarna i stort även om det varierade beroende på vilken gård det handlade om. Flera uttryckte önskan om mer grönska och mer varierade planteringar. Intressant var att några boende uttryckte att det inte fanns några träd på deras bostadsgård, trots att det fanns flera nyplanterade träd på gården. Det betonar hur nyplanterade träd inte på samma sätt uppfattas ha samma kvaliteter eller ens vara synliga som äldre träd och pekar på vikten av att i de fall det så är möjligt bevara etablerad grönstruktur i bostadsområden även vid nybyggnation.

Bostadsgårdarna har en omsluten karaktär, men flertalet av dem har öppningar ut mot gatan för att på så sätt vara en del av områdets integrerade grönstruktur. Detta skapar en möjlighet att kunna gå mellan olika gårdar och på så sätt få tillgång till större ytor för både lek och rekreation. Dock var detta något som upplevdes som delvis problematiskt av familjerna av flera skäl och som också begränsade användningen av gårdarna. Eftersom andra än de som bor runt gården kan komma in på den, upplevdes det inte tryggt att släppa ut barnen

själva på gården då det inte är möjligt att veta vem barnen träffar på. En annan anledning var att barnen kan springa ut på gatan eller bege sig ut i området väldigt enkelt. För en mamma som har en son med en psykiatrisk funktionsvariation som medfört att han plötsligt kan springa iväg på ett oförutsett sätt att de inte ens kan använda gården när föräldrarna är närvarande på grund av bristen på grindar ut mot gatan.

I Gottsunda har bostadsgårdarna en annan karaktär, där husen är placerade parallellt med varandra snarare än runt en omsluten gård. Här lyftes istället bostadsgårdarnas gröna karaktär och varierade topografi, öppna struktur, samt inte minst de många lekplatserna som positiva faktorer. Jämfört med Kungsängen och Östra salabacke beskrevs bostadsgårdarna i Gottsunda i termer av aktiv användning. De beskrevs som fina och gröna och som lämpar sig för lek och umgänge. Det finns träd och buskar och lekparkar nära. Gårdarna som ligger närmast husen är de som används minst på grund av att det inte finns så mycket att göra där samt att det är lyhört även här. Grönområdena och lekparkerna lite längre bort från husen är välanvända. Barnen berättar om lekar och platser för att rita och läsa. Lekplatserna upplevs som roliga och som att komplettera varandra.

Berättelser från barn visar också att de går ut för att gå undan eller få ”egentid”. Barnen berättade om hur de lekte här och hur de använde de för att dra sig undan när det inte var möjlighet hemma i lägenheten. I de här berättelserna beskriver barnen ofta platserns naturliga element, som träd, buskar, fåglar och andra djur i termer av återhämtning. Några av barnen berättade också att de var ledsna att vissa av dessa naturliga element inte fanns längre. Det var tydligt att parkskötsel, underhåll och förtätning påverkade deras möjligheter att hitta egna platser för avskildhet och återhämtning. Särskilt i för barn och unga i trånga boendesituationer framstår behovet av rymliga och varierade boendemiljöer som betydelsefulla för deras välmående.

Figur X Bostadsgård i Kungsängen

Även om de flesta familjer i Kungsängen och Östra Salabacke uppskattar bostadsgården, menar alltså många att de inte använder den i så stor utsträckning. De föräldrar som menar att de använder den, gör det oftast i anslutning till att man kommer hem från en annan aktivitet som att ha hämtat på förskolan, varit på Anna Petrus park eller någon annan lekpark i stan, som en etapp på hemvägen. En del uttrycker också missnöje över avsaknad av lekutrustning för viss åldersgrupp, eller att det finns för mycket privata leksaker som lämnas kvar på gården av andra barn som bor där. En förälder i Kungsängen uttrycker det på följande sätt

Ja, men innegården framförallt, att folk har klagat på att det är några barn som lämnar kvar grejer där på... Och det kan jag själv bli irriterad på, för jag känner att... Jag har inget emot att de leker där, men jag tycker att det är inget... (...) det är som alla ytor och då tycker jag att det ska vara undanplockat och att man ska respektera det.

Även om hon själv är förälder, så pekar hon här på hur den lilla yta som finns till förfogande för gemensamt bruk, kan upplevas ockuperad av andra barn/människor, även om platsen är tom på folk men leksaker kvarlämnade. När de gemensamma ytorna är få, och flera ytor programmerade för viss sorts bruk, blir konflikter över utrymmet vanligare.

Figur X. En vägg i Kungsängen visar på de rumsliga konflikter som kan uppstå när det är för trångt om utrymme. En plats som passar bra för bollspel har en förbudsskylt mot just det. Barnen har korrigerat förbudet.

En del upplever andra bostadskomplex och bostadsgårdar som stängda, eller privata, eller att delar av en bostadsgård, exempelvis om den används av en förskola eller ett äldreboende, inte är allmän plats. Det kan göra att man söker sig till andra platser som upplevs mer öppna och till för alla. Det här gör också att redan få platser upplevs som tillgängliga, och att man tvingas bege sig bort från den egna bostadsgården för att barnen ska kunna leka.

Men bostadsgårdarna är också viktiga för barnen, även om de olika sätt har brister. Som ett barn i Kungsängen berättade:

Ibland när jag inte vill vara hemma eller någonting så brukar jag bara gå ut i parken här och så brukar jag sätta mig på någon gunga här och gunga lite och bara gunga och ta det lugnt. Och sen om det är tråkigt här, så går jag upp och säger till mamma om jag kan gå till Anna Petrus (park) eller så går jag bara dit.

I Östra Sala backe visade två flickor runt forskaren på deras bostadsgård. Även om de menade att den var tråkig och att de inte använde den så mycket så var det tydligt att de hade mycket god kännedom om platsen och kunde berätta mycket om det – vilket tyder på att de använder den. En särskilt populär lek som de berättade om var att leka skattjakt på gårdarna. Då gömde de en skatt någonstans på gården och ritade sedan kartor över närliggande gårdar och trapphus. Detta visade att barnen väldigt fritt använde och hade kunskap om sin närmiljö och hade mycket detaljerad kännedom om prång, genvägar och ”var det gick att gräva”.

Trots kritik rymmer alltså gårdarna stora värden för barnen och deras möjlighet till lek. Många har synpunkter på just utemiljön, och man har mest synpunkter på utformningen och utrustningen på de lekytor och grönområden som finns. Föräldrarna försöker dock på olika sätt kompensera för den upplevda torftigheten i utemiljön genom rumslig eller social variation, som ett sätt att skapa förhöjd vardaglighet (Avendal 2021). I Kungsängen besöker man andra innergårdar i området, i tur och ordning som en lekslinga, i likhet med hur barnfamiljerna i Gottsunda använder lekparkerna. Även om bostadsgården uppges vara sparsamt använd, uppges flera att de använder övriga bostadsgårdar i området till viss del, som ett led i att skapa variation för barnen. Att besöka bostadsgårdar i området är på så vis ett sätt att variera vardagens lek och mobilitet. En populär aktivitet var att möta andra föräldrar och barn i Anna Petrus park. En grupp föräldrar med barn i samma förskola har exv en chattgrupp där de kommunicerar om lek efter förskolan, eller har kommit överens om att alltid ses i parken efter förskolan. Den här gruppen föräldrar hade också kommit överens om att gå hem samtidigt, för att undvika att barnen protesterar och underlätta hemgång. I övrigt besöker man också övriga närliggande lek-parker i city och flera lyfter fram Uppsalas rika lekparkutbud.

Även andra aspekter kopplade till bostadsgården lyfts i Kungsängen, såsom brist på solljus eftersom byggnaderna är så höga och står så tätt intill varandra. En förälder uttrycker att:

Det är inga soltimmar här. Så av den anledningen så drar folk sig in ganska tidigt ändå. Man sitter inte så himla länge.

Den mycket täta byggnationen var också något som återkom i intervjuerna i Östra Sala backe. På flera ställen står husen mycket tätt, vilket resulterar i dåligt med solljus, insyn och att huskropparna blir väldigt dominanta i miljön.

Figur X. Tätt mellan husen i Kungsängen

Bostadsområdet

Bostadsområdets fysiska miljö i Kungsängen och Östra Salabacke beskrivs av familjerna som för torftig, inte tillräckligt grön, och för mycket trafik. I Kungsängen lyfter föräldrarna framförallt bristen på grönska som påtaglig:

Jag tänker att det är för lite grönområden, helt klart. Och de som finns är sorgliga.

Det egna områdets brister kompletteras genom att åka annanstans på helger (till andra områden, till fritidshus eller till grönområden eller för andra nöjen utanför området). I takt med att utomhusytor har blivit mindre och trängsel ökar uppstår utrymmeskonflikter. I Kungsängen talar till exempel flera föräldrar om brist på fler gemensamma ytor, och mer varierade gemensamma ytor. Den enda stora parken i Kungsängen, Anna Petrus park, omnämns som mycket uppskattad, men också ganska välanvänd och sliten. Det ses som en viktig samlingsplats för föräldrar, och särskilt de som är föräldralediga med yngre barn, för att träffas och umgås efter den korta förskoledagen.

Och vi hjälps åt också, vi vuxna, så här, ja, att nu stannar någon i ena änden av parken om de vill hålla på och klättra och vara där, och då kanske någon är borta vid sandlådan.

Den enda större parken som finns är med andra ord hårt belastad av både de boende, och ibland även förskolorna i området.

Figur X.

Det saknas också fotbollsplaner eller andra större grönytor att umgås och leka på, eller utöva idrott på. Det leder till att många familjer antingen alternerar mellan de olika bostadsgårdarna i området, eller tar sig till andra parker i angränsande bostadsområden i staden. Familjer beskriver hur det finns för lite utrymme för barns lek och rörelse på utomhusytor i närheten av bostaden. Barn och vuxna beskriver hur detta leder till begränsningar för såväl utrymmeskrävande lek och rörelse för barnen, som för att skapa utrymme för avskildhet och "privacy". Det begränsade allmänna utrymmet i stadsdelen leder till utrymmeskonflikter. En del föräldrar uttrycker tveksamhet till att gå in på andras bostadsgårdar, eller till bostadsgårdar som delas av förskolor eller äldreboenden, eftersom de inte upplevs vara allmänna, vilket ytterligare begränsar möjligheten till lek för de yngre barnen.

I Östra Sala backe beskriver familjerna den vardagliga utevistelsen, det vill säga att gå ut för att lek, rekreation eller sport som mycket begränsad under veckodagarna. Den fysiska strukturen på området uppgavs som en bidragande orsak, liksom trafiken och sociala samspelet i gaturummet. Många barn har dock olika fritidsaktiviteter som de i hög grad skjutsas med bil till. När det gäller att ta sig till skola åker de flesta barnen buss, antingen själva eller med en kompis eller förälder. Det finns busshållplats precis utanför bostadshusen och den stannar utanför den skola som de flesta barnen går i. Några av barnen cyklade, tillsammans med en förälder eller äldre syskon. Men det uppgavs delvis som problematiskt. Skolans roll är viktig att lyfta fram i diskussionen kring den begränsade utevistelsen i vardagen. Då skolan majoriteten av barnen gick i har en skolgård som gör att barnen kan vistas utomhus dagtid så upplevde inte föräldrarna att bristen på utevistelse efter skolan var ett stort problem. Det bör dock uppmärksammas att i en situation där skolan kanske inte hade haft en skolgård så hade situationen för barnen blivit mycket annorlunda och bristen på lek och utevistelse i bostadsområdet hade varit mycket mer problematisk. Detta betonar vikten av att se länkarna mellan bostaden, bostadsområdet och resten av stadsväven som sammanlänkad för att förstå hur vardagslivet ter sig.

Om utrymmet utomhus är begränsat i Kungsängen och Östra Sala backe, upplevs utrymmet och ytorna i Gottsunda tillfredsställa barnens lekbehov. Lekparkerna i Gottsunda är anpassade för barn i olika åldrar och är utformade på olika sätt med olika teman. Familjerna berättar om hur de kan göra det vi kallar för ”lekslingor” när de är ute på gården. Som barnfamilj med fler barn har man behov av lekparken som passar barn i olika åldrar och få variation. Områdesstrukturen med gång- och cykelvägar mellan lekparkerna gör det lätt för familjerna att kunna gå mellan de olika lekparkerna på de olika bostadsgårdarna. Trots det rika utbudet av lekytor på bostadsgårdar kan dessa vissa fina, soliga dagar upplevas som mycket trånga och överbefolkade. Lekparkerna beskrivs då som ”belamrade av barn”. Trängseln gör det svårare att samsas när aktiviteterna är motstridiga – som att cykla för större barn och säker lek för små barn. Lekslingorna kan därför ibland ha en kompenserande funktion; när det är för fullt i en lekpark, så går man vidare till nästa lekpark.

Det finns en inhägnad fotbollsplan som är mycket populär och omtyckt i Gottsunda. En pojke berättar att han vid ett tillfälle fick en fråga av en person från det allmännyttiga bostadsföretaget Uppsalahem, om vad han önskade sig i bostadsområdet: ”Jag sa en fotbollsplan och så fick jag det!” Som med alla

populära allmänna platser finns det dock en konkurrens om användningen av fotbollsplanen. Konkurrensen är ålderskodad och könskodad. En flicka berättar att hon och hennes vänner brukar bli bortsjassade av äldre pojkar. Och en förälder lyfter fram att fotbollsplanen används av vuxna, och att då barnen inte får tillgång till den.

En annan mycket populär plats är ”Mötesplats Gottsunda” som drivs av Uppsalahem på en av bostadsgårdarna och där man anordnar aktiviteter under framförallt sommarlovet. Mötesplatsen används flitigt av barnen och är en av anledningarna till varför Gottsunda beskrivs av barnen som att ”här finns allt man önskar sig och vill göra”. Mötesplatsen uppskattas av föräldrarna, dels för att det anordnas många olika aktiviteter för barnen, men också för att det finns personal. På så vis kan barnen göra aktiviteter utanför hemmet och familjen på ett sätt som föräldrarna känner sig trygga med. Det är också väldigt nära vilket uppskattas av både barnen och föräldrarna. Några av föräldrarna önskade att det kunde anordnas en Mötesplats Gottsunda även på vintern, i en inomhuslokal på gården.

I våra bostadsområden där den rumsliga utformningen är olika med avseende på dels yta, topografisk variation och trafikseparering, dels husens utformning och placering, blir det tydligt att dessa olika aspekter har avgörande betydelse för barns mobilitet.

Vi har inledningsvis konstaterat att lek och mobilitet på olika sätt hör samman, men vi kan också peka på hur utrymmesbristen kan leda till att lek och mobilitet snarare kopplas isär. Här framstår Kungsängen och Östra Salabacke som rumsliga exempel på ett isärkopplande, medan Gottsunda blir - ur ett barnperspektiv med hänvisning till utforskande mobilitet – ett positivt undantag. Gottsundas trafikseparerade struktur med större grönområden och gång/cykelvägar är stöttande för barns ”lekfulla” och ”fria” mobilitet. Gottsundas rymliga, lummiga och lekvänliga fysiska områdesstruktur utgör en viktig social infrastruktur för familjerna. I Gottsunda är det trångt inomhus för många familjer, men rymligt utomhus. För barn och unga i Gottsunda är den rymliga utomhusmiljön särskilt betydelsefull som compensation för den trånga inomhusmiljön. Den förtätning av utomhusytorna i Gottsunda som nu pågår riskerar dock att innebära att denna funktion går förlorad. Boverket (xx) menar att förtätning måste ske varsamt och med tanke på helheten.

En central del av den sociala infrastrukturen i Gottsunda är Gottsunda Centrum. Det är tydligt att Gottsundacentrum är en mycket viktig och omtyckt plats för familjerna. Tillgången till ett centrum där det samlas både kommunal och kommersiell service är en viktig stöttande faktor i familjernas tidsrumsliga organisering av vardagslivet. Det är lätt att ta sig dit gående eller med cykel. För barn och unga i Gottsunda är centrum en viktig och omtyckt plats. Det är ett händelsernas centrum då det rör sig mycket folk och det finns mycket att titta på och prata om. Barnen har många berättelser om hur de gillar att gå handla något att äta eller dricka tillsammans med kompisar eller med familjen. En plats som omnämns av många barn är biblioteket. Det är en plats dit man kan gå själv eller med vänner. Barnen föredrar att promenera till och hem från skolan istället för att cykla, just för att kunna gå genom centrum och göra saker på vägen. Gottsundacentrum kan beskrivas som ett transitionellt rum för barn och unga i Gottsunda i den bemärkelsen att centrumet med sina många olika ”meningserbjudanden” och sociala möten som möjliggör en lekfull, varierad och lustfylld mobilitet. För Lila och för många av de andra barn och ungdomar i studien utgör centrum en självklar och viktig del av vardagsmobiliteten där det är långt mer än ett rum för att ta sig till skolan eller till karate:

Vi går från lägenheten och småpratar om skolavslutningen som var i Gottsundakyrkan med fika i klassrummet. Lila (12 år) säger att hon önskar att betygen gavs i handen istället för på posten. I Skutskär, där kusinerna bor får man betygen i handen. Lila hälsar på ett barn, och senare på en vuxen. På arabiska. Vi går över gatan till Lidl, en bil stannar framför övergångsstället. Över parkeringen går vi till Gottsundacentrum vid Willys. Lila’s mamma ringer och kollar att vi är på väg. Lila svarar och lägger på igen. Vi går in och Lila hälsar på några vuxna vid ingången. Några små barn åker rulltrappa sittandes. Lila stannar upp och tycker att det ser farligt ut. ”De kan fastna”, säger hon. Vi tittar en stund hur barnen åker upp en efter en medan föräldrarna står nedanför och håller koll. Lila skrattar och föräldrarna ler tillbaka. Småbarnen ser helnöjda ut och ingen fastnar med kläderna. Vi går genom hela centrum från Willys fram till biblioteket och Lila verkar känna alla och hälsar och småpratar med vuxna och barn. Mest på arabiska. Mitt emot biblioteket ligger Kulturpunkten och Lila visar att man kan göra konst där. ”Det finns en kreativ verkstad där för barn”, berättar hon, och vi tittar in och ser att det är vernissage. Lila vill gå in och dricka vatten och det visar sig att hon känner även killen som står i serveringsdelen. Vi dricker vatten och jag bjuds på en slags arabisk pizzabit som är tilltugget för vernissagen. Det är några få andra personer där. Lila pratar med killen och efter en stund ser hon en av sina lärare och viskar skrattande till mig att vi behöver rymma. Vi springer ut ur centrum. Vi fortsätter gå mot där de

bygger nya Gottsundaskolan. ”Det ska vara klart 2024, säger Lila, men jag tror det tar fram till 2027, så mycket sten som de har sprängt och måste forsla bort.”

Att leva med pågående förtätning

Förtätning innebär oftast att många olika byggprojekt sker parallellt, ofta i boendemiljöer och de flesta av dessa har en relativt omfattande byggperiod. Ofta färdigställs delar av områden för inflyttning i samband med att andra faser av byggprojektet färdigställs. I realiteten innebär detta att många familjer som flyttar in i nybyggda områden som i Kungsängen och Östra Sala backe flyttar in i bostäder i mycket nära anslutning till andra byggprojekt. Detta innebär att familjerna lever sina vardagsliv i eller i nära anslutning till byggplatser. Vid sidan av det uppenbara med att varken bostadshuset, boendemiljön eller gatustrukturen är helt färdigställd, innebär det också att det är många och stora motorfordon och maskiner på platsen, och att dessa kan röra sig på ett sätt som kan tyckas oberäkneligt för en bilist, cyklist eller fotgängare.

Figur X. Svårt att ta sig fram under byggnationer

En viktig aspekt att lyfta fram ur ett barn- och familjeperspektiv är att förtätning sker parallellt med att vardagslivet pågår. I Gottsunda märks det genom att omtyckta platser för lek, egen tid eller återhämtning försvinner. Det märktes även en oro bland familjerna att barnen inte skulle kunna ta sig till skolan på egen hand längre när det uppstår sprickor i form av bilvägar i den gång- och cykelvänliga områdesstrukturen. Resultatet av en pågående förtätning märks också i och med att familjerna i framförallt Kungsängen och Östra

Salabacke bor i eller i nära anslutning till en byggarbetsplats ofta under många år. Det innebär att barn och unga, som av både sin mindre kroppsstorlek (mindre synlig t.ex. bakom stora rörliga maskiner eller tillfälliga hinder som staket, betongsuggor eller liknande) och sin rumsliga kompetens (t.ex. förmåga eller färdighet att läsa av, tyda och signalera riktning eller avsikt i sin rörlighet, att välja väg eller färd sätt, eller att...), behöver navigera i en rumsligt föränderlig omgivning utifrån särskilda, och delvis andra förutsättningar, än fullvuxna individer. Utöver de faror med motorfordon, maskiner och buller som redan nämnts innebär detta också att det sker olika materiella förändringar i närmiljön på en daglig basis. Det kan handla om att gator stängs av eller att gång- och cykelvägar leds om eller att nya huskroppar reses upp. Det här gör att stadsrummet i sig är föränderligt, till och med från timme till timme, på ett sätt som försvårar det som många barn uttrycker som viktigt, nämligen tydlighet och avläsbarhet i stadsrummet eftersom det möjliggör för barnen att förstå och hantera sin omgivande miljö på ett upplevt tryggare sätt (se även ovan, i avsnittet om tillgänglighet där frågan diskuteras mer ingående).

Kungsängen är ett mer renodlat bostadsområde, med färre funktioner utöver boende. De gemensamma ytorna är färre, och platser för barn företrädesvis förprogrammerade (lekparker). De allmänna platser som finns är mindre varierade. Övrig yta i bostadsområdet är yta för transit, dvs passager, som är tänkt att användas då man är på väg någon annanstans. På det sättet är det snarare platser för kroppar-på-väg, inte för häng eller vistelse. På så sätt främjas egentligen mobilitet i området. Men det finns andra infrastrukturella faktorer och sociokulturella dimensioner som påverkar t.ex. hur barn rör sig i området. Upplevelsen av biltrafiken skiljer sig märkbart åt mellan Gottsunda och Kungsängen. Flera föräldrar påpekar hur biltrafikens närvaro mellan bostadskvarteren och husen leder till ett konstant stresspåslag. Portarna leder ut till en trottoar, ofta ganska smal, vilken sedan angränsar till en bilväg. En mamma beskriver hur hon behöver vara uppmärksam direkt när hon kommer ut ur porten:

Det enda stressande, det är det här med trafiken, då. (...) Så fort du lämnar din port så har du sonen i handen så är det direkt du måste kolla och... Det är väldigt stressigt, tycker jag.

Flera föräldrar påtalar också att bilister kör fort på en del av gatorna i och runtom området, vilket förstärker vikten att som förälder vara uppmärksam när man rör sig på trottoarerna med barnen. Anna Petrus park, den park som

våra forskningsdeltagare uppskattar mycket och ofta besöker och vistas i, omnämns också som en problematisk plats ur trafiksynpunkt. Parken är delvis öppen, dvs saknar staket mot bilvägen mot norr och öster, vilket leder till att föräldrar beskriver hur de behöver vara uppmärksamma när barnen cyklar med springcykel eller leker med bollar som lätt hamnar utanför parkgränserna. I Kungsängen har tanken varit att skapa ett bostadsområde där bilen inte förbjuds, men där bilister ska ta hänsyn till de gående och cyklande. Till exempel finns det inga markerade övergångsställen, som en pappa påpekar:

Det som är dumt, i Industristaden så finns det inte ett enda uppmärkat övergångsställe någonstans, typ. (...) Det är jättekonstigt. Så det är lite negativt då med barn just.

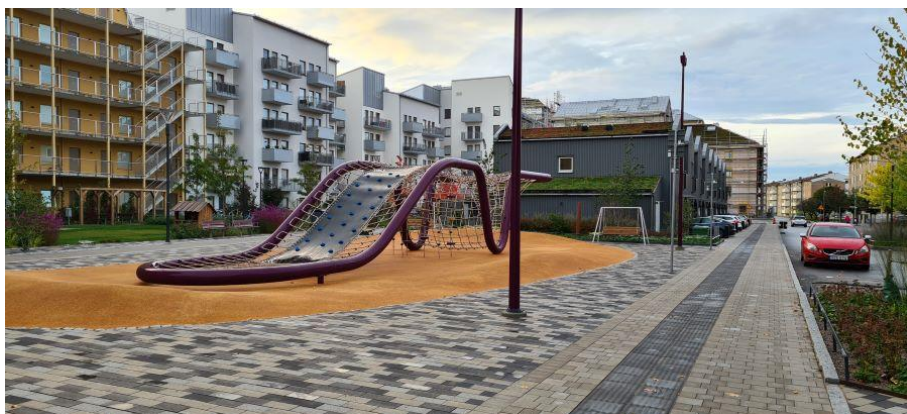

Figur X Gatubild Kungsängen

Den här tydligheten uttrycktes som både en fråga om rumslig tydlighet (exempelvis i form av övergångsställen, eller tydlig avdelning mellan trottoar och bilväg) eller social tydlighet (t.ex. att kunna läsa av medtrafikanters avsikter). Frågan om tydlighet i stadsrummet återkommer i vårt forskningsmaterial på lite olika sätt. I både Östra Sala backe och Kungsängen finns en ambition att ha ett *integrerat stadsrum* där gränserna mellan olika ytor inte är lika uttalade som de traditionellt är. Ambitionen med detta är att minska biltrafikens

dominans på dessa platser och att till exempel gångtrafikanter ska få företräde på gatan. Flera föräldrar berättar om hur det här i praktiken innebär att det är bilen som ändå får företräde och i vissa fall att det kanske blir än mer så än när det finns tydliga övergångsställen som barnen lättare kan tolka.

Även i Östra Sala backe finns "shared space"-liknande lösningar där tanken är att hastigheten är anpassad efter fotgängare. Bilister och cyklister ska därför anpassa hastigheten, dvs färdas i gånghastighet. Flera forskare har påpekat att detta inte är alldeles enkelt (Christensen et al 2018), inte minst i samhällen där bilens framkomlighet länge prioriterats. I Sverige, där (drömmen om) massbilismen bestämt utformningen av våra samhällen – automobilitetsregimen (Böhm et al 2012) - behöver en mindre rumslig förändring inom ramen för ett sådant automobilitetssystem inte nödvändigtvis förändra själva systemet eller gemene man och kvinnas beteende. Automobilitetsregimen är heller inte enbart en rumslig struktur, utan har givetvis även inneburit en mental och kulturell socialisation av hur vi tänker och agerar i trafikrummet.

Figur X. Magnoliaparken i Östra Sala backe. Källa: Uppsala Kommun, 2022

Detta leder till att gaturummet blir otydligt då det blir svårt för barnen att använda sin inlärd kunskap om hur man ska bete sig på gatan. Istället kräver det en interaktion som förutsätter fullständig närvaro, samarbete och tolkning, något som kan vara svårare för barn att hantera än att lära sig hur man ska bete sig vid ett övergångsställe (se van der Burgt & Cele 2014). Användningen av olika mönster och nyanser på markbeläggningen används ofta för att antingen binda samman gaturummet eller för att som i Magnoliaparken i Östra Sala backe (figur X ovan,) markera olika zoner för i det här fallet var gränsen

mellan lekplatsen och trottoaren respektive körbanan är. Bristen på avskärmning mellan trottoar och lekyta skapar en osäkerhet och mängden mönster på gatan upplevs som otydlig och förvirrande. Risker här är att tanken med det integrerade rummet snarare skapar större risk för konflikt mellan brukare och ett större behov hos föräldrar att vakta barn som leker på klätterställningen. Mer grönska och avskärmning hade både skapat ett tydligare lekrum och skugga för lekplatsen, samt gjort platsen lättare att läsa för olika trafikanter.

I Östra Salabacke finns en otydlighet i gaturummet, bland annat genom att det är liknande vägbeläggning och otydliga gränser mellan trottoar och vägbana vilket gör att det upplevs som svårtolkat hur man som gående ska bete sig. Det påtalas av både barn och vuxna att bilarna inte kör så långsamt som man kunde förvänta sig. Samtidigt lyfts den fram som lugnare än omgivande gator men svår läsbarheten upplevs som besvärande.

En tydlig tanke i planeringen av Östra Sala backe är att Fyrislundsgatan, som är en av Uppsalas huvudgator, ska vara en så kallad stadsgata. Målet är en livfull och attraktiv gata som upplevs som säker och där trafiken flyter lugnt. Exempel på åtgärder som görs är att ge trafikljus till fyrvägs korsningar, placera ut sittplatser och plantera träd och anlägga regnbäddar. Planer finns också på att göra överfarter och refuger. Under det empiriska arbetet framstår dock Fyrislundsgatan som problematisk på flera sätt utifrån de boendes perspektiv. Den lyfts genomgående upp som ett problem på grund av trafiken, men också på grund av ett hetsigt tempo och för lite utrymme för gång- och cykeltrafikanter. Detta leder till konflikter mellan gång- och cykeltrafikanter och en del familjer berättade om konfliktsituationer som uppstått mellan deras barn och andra cyklister och fotgängare som resulterat i att barnen inte längre vågade cykla på grund av rädsla för att göra fel och bli utskälld av främmande människor. Vad detta reflekterar är ett gaturum och ett tempo som upplevs som för smalt och för stressigt, vilket resulterar i konflikter.

Biltrafiken på Fyrislundsgatan och korsningar till och från Fyrislundsgatan upplevs som jobbig och något som familjerna behöver hantera när det rör sig närmiljön. Buller lyfts också som ett problem och nämns även av några boende i förhållande till lägenheten.

Gaturummet upplevs också av flera som kallt och ogästvänligt. Husen fungerar som en barriär mellan Fyrislundsgatan och Johannesbäcksgatan, och fasaderna ut mot Fyrislundsgatan har utgång direkt på trottoaren. Kälheten

uppkommer av homogena fasader och vad som upplevs som lite grönska. Här kan dock nämnas att det planterats träd och annan växtlighet mot vägbanan och att det antingen kommer att bli ett annat uttryck när detta vuxit upp.

Trafikintensiteten på Fyrislundsgatan tillsammans med att de nybyggda husen är så pass mycket högre än omgivande bebyggelse gör att det bildas en barriär mellan Johannesbäcksgatan och Årsta. I intervjuerna är det tydligt att familjernas både mentala bilder och praktiska användning av området inte inkluderar Årsta i vad som är tillgängligt från deras bostadsområde. När de tillfrågas om vilka parker och grönområden de använder nämns i princip uteslutande Källparken trots att Årstaparken ligger mycket nära men på andra sidan vägen. Inte heller i berättelser om vardagsmobilitet i övrigt figurerar Årsta mer än i något enstaka fall vilket är anmärkningsvärt.

Tanken med stadsgatan behöver möjligen kompletteras med ytterligare åtgärder för att gaturummet ska upplevas som inbjudande och livfullt på ett positivt sätt. Här ska särskilt relationen mellan fasadernas utseende, variation och färgskala i förhållande till gatan tänkas igenom, och att ett högt tempo i trafiken i kombination med det ökande antal människor som en förtätning innebär inte enbart resulterar i ett positivt stadsliv utan också att tempot i interaktionen mellan människor och mellan olika trafikslag ökar vilket flera av familjerna lyfter upp som både otrevligt och obehagligt.

Skillnader och likheter mellan lek och mobilitet i familjernas vardagsliv i de tre olika områdena

De tre bostadsområdena skiljer sig i struktur. Gottsundas områdesstruktur är barnorienterad med sina bilfria innergårdar och ett sammanhängande nät av gång- och cykelvägar. Här finns en integrerad grönsstruktur, funktionalistiskt planerad med trafikseparering (och funktionsseparering). Det gör att barn kan röra sig inom bostadsområdena utan att korsa en bilväg i och med att tunnlar finns mellan bostadsområdena. Såväl barn som föräldrar lyfter fram vikten av den integrerade grönskan för möjligheten till rekreation och stillhet. I Kungsängen, som är mer stadsmässig, och byggd i kvartersstruktur, finns också ett sammanhängande gång- och cykelnät, men detta upplevs annorlunda. Här är det mindre grönt och miljön upplevs som mer oberäkneligt på grund av avspärningar och pågående byggen. Bilvägar och gång- och cykelvägar är inte planskilda vilket ger upphov till fler möten. Det finns även en otydlighet i rummet på grund av en avsaknad av övergångsmarkeringar och dylikt.

Kungsängen har mer av en östruktur, där de flesta byggnader är bostäder. Den övriga, väldigt sparsamma gemensamma ytan består av trottoar, vägar, planteringar eller parkyta, med avgränsade platser att röra sig mellan. Övrig yta blir ytor för transit, snarare än för häng.

I Östra Salabacke finns nästan enbart bostäder, med Fyrislundsgatan som en trafikerad stadsgata som en barriär mot Årsta. Johannesbäcksgatan som löper längs med husen på andra sidan upplevs delvis som otydlig att förstå. Östra Salabacke ansluter till en äldre lägre bebyggelse med funktionalistisk arkitektur och gatustruktur. Detta medför att bortom Johannesbäcksgatan är byggnationen lägre och mindre tät, samt med utbyggda gång- och cykelvägar som delvis är trafikseparerade. Detta gör att det är lätt och säkert att ta sig till Källparken för både barn och vuxna. Det är alltså den äldre stadsstrukturen i området som underlättar mobiliteten för familjer och barn, och inte den nybyggda gatustrukturen (se även Larsson 2023 för liknande resultat).

Möjligheter till lek begränsas också av den fysiska utformningen, framför allt i Kungsängen och Östra Salabacke, där platser för lek är färre (utrymmesbrist) och lekmiljöerna upplevs torftigare och där motoriserad trafik påverkar föräldrars upplevelse av områdets trygghet. Lekslingor blir både i Gottsunda och Kungsängen ett sätt att erbjuda trygga och stimulerande rumsligheter för barnen.

Barns mobilitet viktig, föräldrar menar att barnen behöver ut och röra på sig. Det kan handla om att de behöver gå ut och ”lufta sig” efter att ha varit för mycket inomhus, eller när syskon har bråkat för mycket. Som föräldrarna i Gottsunda framhäver behöver barnen fysiska motion som de inte kan få inne i lägenheten. När sedan barns vardagsmobilitet lyfts fram – mer konkret kring exempelvis skolväg och hur de rör sig i vardagen, pekar föräldrar också på hinder och begränsningar. I Kungsängen och Östra Salabacke är det trafiken som oroar, i Gottsunda nämns inte trafiken som ett problem, men barnens mobilitet kontrolleras och övervakas på andra sätt på grund av otrygghet och kriminalitet (hemkomsttider mm). Samtidigt rör sig många barn, ssk de lite äldre (11-12 år och uppåt) enligt egen utsago ganska fritt i Gottsunda, och även i de etnografiska inslagen blir det synligt.

Diskussion: Välfärdens landskap som omhändertagande boendemiljöer

Vad är en hållbar urban miljö som samtidigt är barn- och familjeorienterad? Stadsplaneringens stora utmaning är att planera för det goda livet för ”alla”, genom att bygga en stad som stöttar människors vardagsliv och tillgång till platser. Detta är inte lätt och det är många intressen som konkurrerar om ständigt krympande allmänna ytor. Förtätningssidealet backas upp av idéer om teknisk- och miljömässig hållbarhet, men hur hållbart är det utifrån ett vardagslivsperspektiv? Vi menar att för att kunna skapa städer och boendemiljöer som stöttar vardagslivet behövs studier som orienterar sig mot olika samhällsgrupper för att skapa kunskap om stadsbornas levda verklighet.

I den här rapporten har vi diskuterat barnfamiljers vertikala boendemiljö och vardagslivsorganisering utifrån samhällsvetenskapliga utgångspunkter. Vi har visat att för att förstå hur barn och vuxna upplever och organiserar sin bostad och boendemiljö behövs en analys av hur sociala och kulturella dimensioner samspelar med rumslig utformning av den byggda miljön. I vårt projekt har vi kombinerat platsobservationer med föräldrars och barns berättelser om sin bostad, platsanvändning, vardagsmobilitet och lek. Vi har visat hur kulturella föreställningar och idéer spelar roll för vår användning av rummet, likväl som hur rummets utformning påverkar hur vi använder platser i lägenheten, i bostadsområdet och i staden. I dagens planering har vi också identifierat två starka planeringsideal: förtätning och den tillgängliga staden. Dessa planeringsideal uttrycks och hanteras på olika sätt och får olika konsekvenser. En slutsats är att som dessa planeringsideal faller ut i den byggda miljön, tenderar de att inte resultera i barn- och familjeorienterade stadslandskap. En stad är dock uppbyggd av många historiska lager, och det finns stadsdelar från planeringsepoker som har varit barn- och familjeorienterade i större utsträckning än dagens planeringsideal. Dessa har vi lyft fram, men också kritiskt granskat i relation till förhållandet mellan inomhus- och utomhusmiljön, i den här rapporten.

Utifrån vårt projekt förstår vi hållbara urbana miljöer som ”omhändertagande” miljöer, det vill säga miljöer som utgör en del av en socio-ekologisk infrastruktur av platser som stöttar barn-(och)-familjer i sina vardagsliv. En central aspekt av en sådan omhändertagande infrastruktur är att den binder samman inomhus- och utomhusmiljöer i olika rumsliga lager, och bjuder in till en enkelhet, och en spontan och lekfull platsanvändning och mobilitet i vardagen.

Rätten till bostad och en god uppväxtmiljö: Bostadsojämlikhetens konsekvenser för barns och ungas levnadsvillkor

Barns och ungas rörlighet, platsanvändning och lek stöds och begränsas på olika sätt av inomhus- och utomhusmiljöer i olika sociala och geografiska sammanhang. I trånga och lyhörda lägenheter är rymliga, tillgängliga och funktionella offentliga utrymmen utomhus såväl som inomhus särskilt avgörande för att stödja barns lek, rörlighet och känsla av avskildhet/privacy. En viktig slutsats är att frågor om bostadsojämlikhet måste diskuteras när man diskuterar stadsförtätning och vertikalt boende. De sätt som familjer förhandlar om integritet och normer förknippade med utrymmen i hemmet är intimt kopplade till familjers materiella boendeförhållanden.

Att bygga tätt och på höjden ses ofta som ett sätt att göra städer mer hållbara. Kompakta städer och vertikalt boende lyfts ofta fram som hållbara planeringsstrategier. Samtidigt saknar begreppet urban hållbarhet ofta ett vardagligt perspektiv, där människors faktiska erfarenheter av att bo i flerfamiljshus sällan beaktas i stadsplaneringen. När man planerar nya stadsdelar glömmer man ofta bort hur vardagen faktiskt ser ut för de som bor där – särskilt för barnfamiljer. Hur känns det egentligen att växa upp i ett höghus? Hur påverkar det familjelivet när det saknas plats att leka eller bara få vara i fred? Detta gäller särskilt för familjer och barns upplevelser i olika typer av boendemiljöer (Karsten 2022). Samtidigt vet vi ganska lite om hur denna typ av boende fungerar för barn och föräldrar. I takt med att många städer i Sverige och globalt utvecklas mot tätare stadsmiljöer, blir det allt viktigare att förstå hur denna livsstil påverkar familjer i vertikala boendemiljöer. Vår studie har bidragit till att fylla det kunskapsgapet. För att kunna skapa barn- och familjeorienterade bostäder och stadsdelar behöver stadsplanerare och bostadsutvecklare insikter i hur livet som familj faktiskt ser ut i dessa miljöer (Easthope & Tice 2011).

Denna studie bidrar till forskningen genom att belysa hur familjer i olika vertikala och socioekonomiska sammanhang upplever sitt boende och organiserar sitt vardagsliv, inte minst barns lek och mobilitet inomhus och utomhus. Vi har följt familjer som bor i olika typer av flerbostadshus i olika stadsdelar, där husens höjd, storlek och kvalitet varierar mycket – liksom familjernas ekonomi och vardagsliv. De stadsdelar där dessa familjer bor har vuxit fram under olika tidsperioder, skiljer sig åt i täthet och varierar i socioekonomisk struktur och bostadsstandard – präglade av segregation och ojämlikhet i boendet (Dorling 2018; Listerborn 2018). I linje med Karsten et al. (2016) framhåller vi vikten av att studera familjer från olika socioekonomiska bakgrunder och boendeformer för att fånga mångfalden i barns urbana vardagsliv.

Boendet påverkar vardagen – på riktigt

Vi har särskilt undersökt hur föräldrar försöker skapa utrymme för barns lek, samtidigt som de försöker värna om lugn och ro hemma. Det handlar om små saker – som att hitta plats för leksaker, att kunna stänga en dörr när någon jobbar hemifrån eller att inte störa grannarna när barnen leker. Sådana vardagsbeslut påverkar hela familjens livskvalitet. Vår studie visar att vertikalt boende inte har en enhetlig innebörd – upplevelserna skiljer sig åt beroende på kontext. Vi har undersökt hur lek och familjeliv i vardagen är tätt kopplade till faktorer som socioekonomisk status, urban täthet, byggnadens höjd och storlek samt ljudnivåer och bostadens materiella kvalitet. Att bo i ett höghus betyder olika saker beroende på var man bor och hur ens liv ser ut. För en familj i en nybyggd, välplanerad lägenhet i ett centralt område kan livet fungera ganska bra. Men för familjer som bor trångt, i äldre eller mindre väl underhållna hus, kan utmaningarna vara större. Små lägenheter, lyhördhet och brist på utrymme gör det svårt att få ihop vardagen.

Även om familjerna i de tre bostadsområdena delar en gemensam norm om att barn ska kunna leka överallt i hemmet, tar denna norm sig olika uttryck beroende på bostadsområdet. Särskilt föräldrar med knappa resurser känner ofta ett tryck: De vill ge barnen frihet att leka, men också visa hänsyn till grannar. För familjer i mer prekära boendesituationer innebär därför idealet om ett "bra föräldraskap" – där man både uppmuntrar barns lek och samtidigt vill uppfattas som en "bra granne" – mer komplexa tidsrumsliga strategier i vardagen.

Uppsala som exempel

I Uppsala, där studien genomfördes, byggs många nya bostäder i form av höghus, och en stor andel av bostadsbeståndet är alltså vertikalt. Dessa lägenheter är ofta mindre än radhus eller villor, och föräldrar berättar att de gärna skulle vilja bo i något större – gärna med trädgård. Det handlar inte bara om bekvämlighet. Fler sovrum, extra ytor för lek och bättre förvaring gör stor skillnad för familjelivet. Generellt sett föredrar familjerna i vår studie att bo i radhus eller villa med trädgård – framför allt på grund av lägenheternas begränsade storlek, bristen på sovrum och avsaknaden av funktionella extraytor för lek, förvaring och omsorg. Mer utrymme skulle underlätta vardagen, möjliggöra hemarbete, ge plats för gäster och erbjuda efterlängtat avskildhet.

Endast en liten del av Uppsalas bostäder utgörs av prisvärda hyresrätter, som exempelvis i Gottsunda där vissa av våra studiefamiljer bor. Dessa bostäder är ofta billigare och ligger nära grönområden, vilket är positivt. Men de har också sina begränsningar: små ytor, lyhördhet och brist på avskildhet gör det svårt att få vardagen att fungera fullt ut. Även om dessa boenden alltså kan ses som ekonomiskt hållbara och erbjuder grönskande och lekvänliga utemiljöer, visar vår studie att de ofta brister i social hållbarhet – särskilt vad gäller hur de materiella förutsättningarna påverkar familjelivet.

En viktig slutsats är att de bostadsområden vi har studerat är bristande i hur de stöttar familjers vardagsliv och barns lek och mobilitet. I Kungsängen och Salabacke är det framförallt utomhusmiljön som är begränsande. För familjerna i Gottsunda utgör inomhusmiljön ett påtagligt hinder, som till viss del kompenseras av tillgången till generösa, tillgängliga och funktionella utemiljöer samt till närbelägna allmänna inomhusplatser som bibliotek, simhall och shoppingcentrum. Dessa offentliga utomhus- och utomhusrum är därför avgörande för att främja barns lek, möjligheterna till avskildhet samt återhämtning.

Utifrån att ha studerat de olika områdena och satt dessa i perspektiv till målen i Uppsalas översiktsplanering, kan vi konstatera att de finns problem i hur visioner kring täthet och hållbarhet omsätts i den fysiska miljön i framför allt Kungsängen och Östra Salabacke. Det är tydligt att tankarna som finns om urban hållbarhet inom planeringen har svårt att integrera ett perspektiv där sociala värden i form av gröna miljöer, platser för lek och en vardagsmobilitet som passar för barn och familjer tillåts att ta plats i stadsmiljön. Vår studie visar hur kroppar får allt mindre utrymme i relation till de ytor som finns

tillgängliga och att familjerna i sin vardag behöver hantera detta på en mängd olika sätt.

Vardagslivsperspektivet – att synliggöra stadens ”hemliga” liv

Boendeejämlikhet får särskilt stora konsekvenser för barn och unga och en hållbar stadsutveckling måste ta detta på allvar. Ett fokus på barns och familjers perspektiv behövs i planeringen av en mer rättvis och socialt hållbar stad. Det krävs att visionen om den teknologiskt ”smarta” staden kompletteras med insikter om vardagslivets komplexitet. Bostadspolitik och stadsplanering behöver ägna större uppmärksamhet till att beakta hur inomhusmiljöer och utomhusmiljöer fungerar och samspelar – utifrån hur vardagslivet faktiskt fungerar för barn, unga och deras familjer. Det behövs ett större fokus på hur människor faktiskt använder sina bostäder och närområden. Hur hänger inomhusmiljö och utemiljö ihop? Hur påverkar detta barns möjlighet att leka, gå undan, vila och utvecklas?

I debatten om hållbar stadsutveckling pratas det ofta om teknik, digitalisering och miljö. Men hur människor upplever och organiserar sin vardag får sällan plats. Det gör att viktiga frågor hamnar i skymundan. Hur får barn tillgång till stimulerande och trygga lekmiljöer? Hur påverkar boendemiljön möjligheten till återhämtning? Genom att fokusera på hur familjer organiserar barns lek har vi fått en djupare förståelse för hur både ett vertikalt boende samt bostads- och ojämlikhet påverkar det dagliga livet. Dessa vardagliga, sociala och rumsliga praktiker har hittills fått begränsad uppmärksamhet inom ramen för så kallad ”smart” och hållbar stadsutveckling, där fokus ofta ligger på tekniska lösningar snarare än människors livsvillkor – vilket gör dem till en del av stadens ”hemliga liv” (Jarvis et al. 2001). Vi menar att stadsplanering måste ta hänsyn till dessa vardagsfrågor. Bostaden och dess närområde är inte neutrala platser – de är politiserade och påverkas av rådande föreställningar om boendeformer och social rättvisa. Frågor som rör dessa miljöer är därför en del av en bredare diskussion om rumslig rättvisa (Soja 2003; Fainstein 2009) och en grundläggande komponent i en socialt hållbar stadsutveckling. Hur vi bor påverkar vår hälsa, våra relationer och våra möjligheter i livet. Ur ett stadsplaneringsperspektiv är det därför centralt att förstå hur vertikalt boende faktiskt upplevs, för att kunna skapa mer inkluderande och anpassade bostadsmiljöer.

Förtätning ur ett rättviseperspektiv

Att skapa en tät stadsmiljö som möter de olika behov som invånarna har är en utmaning. En ambition är att skapa den täta staden då tanken är att den möjliggör för en hållbar resursanvändning och effektiva och korta transporter gällande både människor och varor. Var gränsen går för hur tätt det är möjligt att bygga utan att det uppstår negativa konsekvenser för de boende och för den sociala hållbarheten är något som diskuterats flitigt inom både forskning och praktisk planering.

Det går att se på frågan om förtätning ur ett rättviseperspektiv, där rättvisa kan betyda lite olika saker. Rättvisa kan motiveras utifrån tankar om individers likhet, och kan exempelvis handla om lika behandling av alla stadens invånare. Man kan t.ex. utforma olika principer för rättvisa som ska uppfyllas för att ett projekt ska ses som rättvist. Rättvisa kan också motiveras utifrån idéer om olikhet, till exempel att olika grupper har olika tillgång till resurser eller att deras kroppar försvårar eller begränsar möjligheten till att använda det offentliga rummet (Ekman Ladru & Gustafson 2025a och b). Det kan då betyda att man behöver anpassa åtgärderna för eller utforma lösningar riktad till en specifik grupp (Joelsson mfl 2023). I planeringssammanhang går det även att diskutera rättvisa i termer av process och utfall.

Det täta stadsidealet medför inskränkningar för barn när det gäller deras vardagsmobilitet och utevistelse även om de rymliga lägenheterna fyller familjernas vardagsbehov, medan området planerat utifrån trafikseparering, bilfrihet mellan bostadshusen, och med rymd, variation i topografi och funktioner, skapar en mer barnvänlig utemiljö. I det senare området är lägenheterna däremot ofta små, och trångboddhet skapar begränsningar i och anpassningar av familjernas vardagsliv. Långdragna byggprocesser som förtätningen och byggande av nya stadsdelar har, där familjer på många sätt lever sina vardagsliv mitt i en byggplats, har en tydlig påverkan på både familjers och barns upplevelser av bostadsområdet. Hur den nya täta staden materialiseras väcker på så vis frågor om rättvisa i stadsmiljön och för vem den täta staden egentligen planeras. Samtidigt skymms de mindre täta bostadsområdets utemiljökvaliteter som främjar barns mobilitet och lek i hög grad, och framträder nästan enbart utifrån den problembild området präglas av.

När den spontana och lekfulla mobiliteten byggs bort

Den typ av mobilitet och lek som försvinner i den täta miljön är den som är mållös, oplanerad, upptäckande och social. Ett sätt att vistas i sin omgivning som är kravlös och där det är möjligt att upptäcka, socialisera och leka som en del av sin utevistelse. Det är genom den typen av aktiviteter som barnen kan knyta an till sin närmiljö och skaffa sig relationer till platser likväl som både passiva och aktiva sociala kontakter med både barn, vuxna och djur i omgivningen. Om utevistelse och mobilitet begränsas till att enbart vara nödvändig och målstyrd (jmf. Gehl) så försvinner en stor del av det som brukar lyftas fram som en högkvalitativ fysisk miljö. Mycket forskning visar att barn ofta lyfter fram vardaglig interaktion med platser, människor och djur som identitetsbyggande, positiva och roliga. Detta är också tydligt i berättelser från Gottsunda där att kunna röra sig på egen hand och bli bekräftad av den fysiska och sociala miljön upplevs som tryggt, roligt och attraktivt.

Den begränsade mobilitet (gående, cykel, lek) som den täta miljön ger upphov till leder till att barnen som växer upp i de här områdena inte får möjlighet att knyta an till den fysiska och sociala närmiljön på samma sätt. Begränsad tillgång till utemiljön för att leka eller socialisera får en negativ påverkan på barn. Här finns det också en särskild problematik kring att den täta stadsmiljön också i hög grad innehåller en högre grad av styrda platser och att det är svårt att "bara vara".

Slitage och högt tryck på miljön

En viktig sak med förtätningen också är att den inte bara leder till tätare miljöer, den leder också till ett mycket högre tryck på miljön generellt. Detta leder till högre slitage och krav på helt andra typer av material och underlag. Det ändrar också formen på den fysiska miljön, utöver att den sociala interaktionen blir tätare och mer intensiv. För barn får detta konsekvensen att det blir mer hårdgjorda ytor både på lekplatser, parker och skolgårdar, det blir mer betongplattor, mer plastgräs och gummimattor och på det hela taget mindre gröna miljöer. Det innebär också att den sociala osäkerheten kan öka och att föräldrarna blir mer osäkra att släppa ut sina barn. Detta kan också barnen tycka är jobbigt.

Slutsatser och rekommendationer

Vi menar att det finns en tydlig koppling mellan områdenas fysiska struktur och vilka möjligheter och hinder som miljön innebär för familjernas vardagsmobilitet och barnens möjlighet att röra sig och leka i sina bostadsområden. De faktorer som tydligast framkommer som påverkande är faktorer som har med förtätning av stadsmiljön att göra och hur det täta stadsidealet medför betydande inskränkningar för barn när det gäller deras vardagsmobilitet och utevistelser. En tydlig slutsats är också att de långtgående byggprocesser som förtätningen och byggande av nya stadsdelar har en tydlig påverkan på både familjers och barns upplevelser av bostadsområdet både ur trivsel- och trygghets- och säkerhetsaspekter. I slutändan är det tydligt att det sätt som den nya täta staden materialiseras, både genom byggande av nya täta stadsdelar och genom förtätning av befintliga bostadsområden, väcker frågor kring rättvisa i stadsmiljön och för vem den täta staden egentligen planeras. Det finns också anledning att vidare diskutera – och problematisera – relationen mellan den hållbara stadens retorik i planeringsdokument och visioner och hur den materialiseras i människors (barns) vardagsliv.

I takt med att välfärdens landskap eroderar framträder istället ett orättvisornas och ojämlikhetens landskap. Vi menar att det är viktigt att lyfta frågor om planeringens möjligheter till att vara delaktig i formandet av ett samhälle som i första hand tar stadens invånare, befolkningen, i beaktande. I rapporten vill vi därför lyfta fram ett alternativ till förtätning som planeringsideal, nämligen *omhändertagande boendemiljöer*. Vi menar att idén om omhändertagande boendemiljöer flyttar fokus från den byggda miljön till relationen mellan den byggda miljön och invånarna. Omhändertagande boendemiljöer stöttar invånarnas vardagsliv samtidigt som invånarna har möjlighet att justera, anpassa och omforma den byggda miljön i takt med att vardagslivet förändras. Det finns alltså en ömsesidighet i omhändertagandet vilket är i linje med en syn på samhället och en stad för och av alla.

Vi avslutar med några medskick till planeringen om vad som präglar en social och omhändertagande boendeinfrastruktur:

- En tydlighet i stadsrummet som är tillgänglig och gör det lätt att förstå hur man ska bete sig oavsett kropp, ålder och förmåga.
- En miljö som fokuserar på relationen människa – miljö, som stimulerar sinnena, som gröna varierade miljöer med integrerade lekmöjligheter. Att miljön känns livfull (människor, djur, växter etc.), att

det finns något inspirerande att titta på, lukta, känna och lyssna på, att det finns en variation av miljöer med varierad topografi och kvaliteter.

- En grön, tillgänglig och lekbar miljö bör man "utsättas för" och inte behöva söka upp. Detta kräver ett integrerat synsätt inom planeringen.
- Barns vardag sker nu och deras tidshorisont är annorlunda än vuxnas. det är därför viktigt att byggprocessen vägs in i hur ett projekt påverkar barns vardagsliv och mobilitet. Obehagliga maskiner, otidlighet, ett landskap som förändrar sig och högt buller lyfts fram av barn och vuxna som betydande negativa element i närmiljön. Dessa negativa aspekter vara dessutom ofta under en lång tid under ett barns liv.
- Att det finns fysisk och social plats för olika människors behov
- Att det finns en småskalighet och variation på gatunivå, även i en storskalig miljö. Detaljer som markmaterial, murar, planteringar, prång, utsmyckningar, höjdskillnader och varierade fasader ger ombyte, orienterbarhet, lekmöjligheter och stimulans.
- Att där finns någonstans att vistas, hänga, leka och springa
- Att miljön inbjuder till tillit och lekfullhet - att man känner sig välkommen och förstår miljön
- Att det finns skugga när det är för varmt, och att det går att finna skydd och vila när man är trött / sjuk
- Att stadens olika rum och miljöer hänger ihop, att inomhusmiljöer länkas samman med utomhusmiljöer ur ett vardagslivsperspektiv
- Att en tät miljö som är otillgänglig för barn blir ännu mer problematisk om det inte finns tillgång till bra förskole- och skolgårdar.
- Att stadens invånare görs delaktiga, genom lämpliga metoder, i stadsplaneringsprocesser kring deras boendemiljö.

Referenser:

Almqvist, A. (2004). Drömmen om det egna huset: Från bostadsförsörjning till livsprojekt (Doctoral dissertation, Sociologiska institutionen).

Andrews, F. J., Warner, E., & Robson, B. (2019). High-rise parenting: experiences of families in private, high-rise housing in inner city Melbourne and implications for children's health. *Cities & health*, 3(1-2), 158-168.

Andrews och Warner 2016

Andrews, F. J., & Warner, E. (2020). 'Living outside the house': how families raising young children in new, private high-rise developments experience their local environment. *Journal of urbanism: international research on placemaking and urban sustainability*, 13(3), 263-285.

Andrews, F. J., Warner, E., & Robson, B. (2019). High-rise parenting: experiences of families in private, high-rise housing in inner city Melbourne and implications for children's health. *Cities & health*, 3(1-2), 158-168.

Andrews, Fiona, Richard Tucker, Louise Johnson, and Jasmine Palmer. 2023. "Best practice design and planning guidelines for family-friendly apartments." *Urban Policy and Research* 41, no. 2 (2023): 164-181.

Appold, S. and B. Yuen. 2007. "Families in Flats, Revisited." *Urban Studies* 44 (3): 569–589.

Aretun, Å. (2007). Barns "växa vilt" och vuxnas vilja att forma: Formell och informell socialisation i en muslimsk skola. Linköpings Universitet (Sweden).

Avendal, C. (2021). Förhöjd vardaglighet: Unga på landsbygden gör vardag.

Backvall, K. 2019. *Constructing the Suburb: Swedish Discourses of Spatial Stigmatisation*. PhD diss., Department of Social and Economic Geography, Uppsala. ISBN 978-91-506-2742-8.

Baker, T. (2013) 'Home- making in higher density cities: residential experiences in Newcastle, Australia', *Urban Policy and Research*, 31(3): 265– 79.

Björklid, P., & Nordström, M. (2007). Environmental child-friendliness: collaboration and future research. *Children, Youth and Environments*, 17(4), 388-401.

Boterman, W. R., Karsten, L., & Musterd, S. (2010). Gentrifiers Settling Down? Patterns and Trends of Residential Location of Middle-Class Families in Amsterdam. *Housing Studies*, 25(5), 693–714.
<https://doi.org/10.1080/02673037.2010.483586>

Brun, Jacques and Jeanne Fagnani (1994). “Lifestyles and Locational Choices—Trade-Offs and Compromises: A Case-Study of Middle-Class Couples Living in the Ile-De-France Region.” *Urban Studies* 31: 921-934.

Carroll, P., Witten, K. & Kearns, R. (2011) Housing Intensification in Auckland, New Zealand: Implications for Children and Families, *Housing Studies*, 26:03, 353-367

Cele, S (2005) On foot in the city of children. *Nordisk Arkitekturforskning*, vol 18 (1), 85-98.

Cele, S (2006) *Communicating Place. Methods for Understanding Children's experience of place*. Almqvist & Wiksell International. Stockholm.

Cele, S, Joelsson, T och Ekman Ladru (kommande) Children, Play, and Outdoor Recreation: *Folkhem* planning through the lens of Swedish government official reports between 1940 and 1980. *Scandinavian Journal of History*.

Cele, S., van der Burgt, D. (2015). Participation, Consultation, Confusion: Professionals' understandings of children's participation in physical planning. *Children's Geographies*, 13(1): 14-29

Cele, S. och van der Burgt, D. (2016) Children's embodied politics of exclusion and belonging in public space. I Kallio, K.P., Mills, S., Skelton, T. (reds) *Politics, Citizenship and Rights*. Springer, Singapore, sid 189-205.

Christensen, P., Hadfield-Hill, S., Horton, J., & Kraftl, P. (2017). Children living in sustainable built environments: new urbanisms, new citizens. Routledge.

Dorling, D. (2018). *Peak inequality: Britain's ticking time bomb*. Policy Press.

Dowling, R. and E. Power. 2012. "Sizing Home, Doing Family in Sydney." *Housing Studies* 27: 605–619.

Easthope, H. and Tice, A. (2011) 'Children in apartments: implications for the compact city', *Urban Policy and Research*, 29(4): 415–34.

Easthope, H., and S. Judd. 2010. *Living Well in Greater Density*. Shelter, Sydney, NSW (2010).

Ekman Ladru, D., Joelsson, T., & L. Fridén Syrjäpalo (2022). Playing, living, moving – and fearing? Families' management of risk and safety through play (and) mobility. *Journal of Sociology of Education and Socialization*, 2, 117 - 132.

Ekman Ladru, D., & Gustafson, K. (2025a). Dogs, Strollers and Secret Courtyards. Preschool Tactics for Claiming Space in the Dense City. *Barn – forskning om barn og barndom i Norden*, 42(1–2). <https://doi.org/10.23865/barn.v42.6351>

Ekman Ladru, D., Gustafson, K. (2025b, accepted 2 June 2025) 'No one wants to say no to housing. But where do we fit in the children?' Swedish city planners' perspectives on the struggle to secure outdoor space for preschools in the dense city. *Planning Practice & Research*.

Ergler, C. R., Freeman, C., & Guiney, T. (2022). Pre-schoolers' vision for liveable cities: Creating 'care-full' urban environments. *Tijdschrift voor economische en sociale geografie*, 113(2), 131-150.

Ergler, C. R., Kearns, R. A., & Witten, K. (Eds.). (2017). *Children's health and wellbeing in urban environments*. London: Routledge.

Evans, G. W., Wells, N. M., Chan, H. Y. E., & Saltzman, H. (2000). Housing quality and mental health. *Journal of consulting and clinical psychology*, 68(3), 526.

Fainstein, S. S. (2000). New directions in planning theory. *Urban affairs review*, 35(4), 451-478.

Fainstein Susan S. 2009. "Planning and the Just City." In *Searching for the Just City: Debates in Urban Theory and Practice*, edited by Marcuse Peter,

Connolly James, Novy Johannes, Olivo Ingrid, Potter Cuz, Steil Justice, 19–39. New York: Routledge.

Fatahi, N., Bahrami, B., & Aminpour, F. (2025). From the perspective of children and parents: What makes communal open spaces in multi-story residential neighborhoods child-friendly?. *Cities*, 158, 105605.

Fitzgerald, J., Gauthier, A., & Shinn, M. (2010). "Children in low-income communities: Social and environmental determinants of health and well-being". **Health & Social Care in the Community**, 18(6), 555-563.

Greenberg, M. T., & Nickels, A. (2011). "The role of neighborhood and community resources in promoting child and family well-being". **Family and Community Health**, 34(2), 179-193.

Handlingsplan för Gottsunda 2021-2030. <https://bygg.uppsala.se/planerade-omraden/gottsunda/sa-utvecklar-vi-gottsundaområdet/handlingsplan-for-gottsundaområdet-mot-2030/>

Harju, A., Balldin, J., Ekman Ladru, D., & Gustafson, K. (2021). Children's education in 'good' nature: Perceptions of activities in nature spaces in mobile preschools. *Global studies of childhood*, 11(3), 242-251.

Harris, A. 2015. "Vertical Urbanisms: Opening Up Geographies of the Three-Dimensional City." *Progress in Human Geography* 39: 601–620.

Henriksson, M. et al 2023

Holloway, S. L., Green, M., & Shaw, D. (2007). **Children's Geographies: Playing, Learning, and Living in the Urban Environment**. Ashgate Publishing.

[https://www.uppsala.se/content-assets/f09f9e6b994f41408c66064a2da8470b/befolkningsprognos_uppsala-kommun_2023.pdf](https://www.uppsala.se/contentassets/f09f9e6b994f41408c66064a2da8470b/befolkningsprognos_uppsala-kommun_2023.pdf)

Jarvis H. AC. Pratt and P. Cheng-Chong Wu. 2001. *The Secret Life of Cities. The Social Reproduction of Everyday Life*. Harlow: Prentice Hall.

Joelsson, T. (2022). "I get a whiz in my body as I walk past it": Visceral imaginaries in children's everyday mobilities. *Emotion, Space and Society*, 45, 100912.

Joelsson, T., Balkmar, D., & Henriksson, M. (2025). Mobile caringscapes. Walking as an infrastructure of care in disadvantaged neighbourhoods in Sweden. *Mobilities*, 1-17.

Joelsson, T., Ekman Ladru, D., Cele, S. (submitted January 2025) Barn i bostadspolitiken: barnens plats i folkhemmets bostäder och grannskap. *Sociologisk Forskning*.

Karsten, L., and N. Felder. 2016. "De nieuwe generatie stadskinderen: Ruimte maken voor opgroeien" [The new generation city kids: Making space for growing up]. Rotterdam. Nai010.

Karsten, L. 2022. "Young families and High-Rise: Towards Inclusive Vertical Family Housing." *Urban Planning* 7 (4): 245–252.

Kerr, S., C. Gibson, and N. Klocker. 2018. "Parenting and Neighbouring in the Consolidating City: The Emotional Geographies of Sound in Apartments." *Emotion, Space and Society* 26: 1–8.

Kerr, S. M., Easthope, H., & Sherry, C. (2025). The regulation of families with children in apartments. *Housing Studies*, 40(4), 824-844.

Krysiak, N. (2020). Designing child-friendly high density neighbourhoods. Transforming our cities to the health, wellbeing and happiness of children: Cities for Play.

Larsson, L. (2023) Att sträcka sig ut i staden. En studie om social reproduktion, parkplanering och re-kreation i västra Kungsholmens parker. *Geographica* 34. Kulturgeografiska institutionen, Uppsala universitet.

Latham, A., & Layton, J. (2019). Social infrastructure and the public life of cities: Studying urban sociality and public spaces. *Geography Compass*, 13(7), e12444.

Lester, S., & Maudsley, M. (2006). "The contribution of play and recreation to the health and well-being of children". **Children & Society**, 20(1), 31-41.

Listerborn, C. (2018). Bostadsjämlighet: röster om bostadsnöden. Premiss förlag.

Länsstyrelsen Uppsala län. 2024. <https://www.lansstyrelsen.se/uppsala/om-oss/vara-tjanster/publikationer/2024/analys-av-regional-bostadsmarknad-ar-2024-for-uppsala-lan.html>

Madanipour, A. (2003). Public and private spaces of the city. Routledge.

Marcus, L., & Lindblad, T. B. (2023). Städernas stenar: hur den byggda staden formar den levda staden. Dokument Forlag.

Marreel, M., Boonen, J., De Visscher, S., & Verschelden, G. (2025). Building Blocks. A youth participatory approach to socio-spatial quality in vertical housing landscapes. *European Journal of Social Work*, 1-14.

Munro, M., & Madigan, R. (1993). Privacy in the private sphere. *Housing studies*, 8(1), 29-45.

Nethercote, M. and R. Horne. 2016. "Ordinary Vertical Urbanisms: City Apartments and the Everyday Geographies of High-Rise Families." *Environment and Planning A: Economy and Space* 48 (ISSUE IF ONE): 1581–1598.

Pries, J., & Qviström, M. (2021). The patchwork planning of a welfare landscape: Reappraising the role of leisure planning in the Swedish welfare state. *Planning perspectives*, 36(5), 923-948.

Region Uppsala (2024) Omvärldsanalys Uppsala 2024-01-03 (Region Uppsala) <https://regionuppsala.se/globalassets/samverkanswebben/samverkan-och-utveckling/statistik-och-analyser/overgripande-analyser/omvarldsanalys-uppsala-lan-2024-01-03-tga.pdf>

SCB 2022. <https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/boende-byggande-och-bebyggelse/bostadsbyggande-och-ombyggnad/bostadsbestand/pong/statistiknyhet/bostadsbestandet-31-december-2022/>

Sherry, C. 2008. "The Legal Fundamentals of High-Rise Buildings and Master-Planned Estates: Ownership, Governance and Living in Multi-Owned Housing with a Case Study on Children's Play." *Australian Property Law Journal* 16 (ISSUE IF ONE): 1–23.

Soja, E. 2009. The city and spatial justice. *Justice spatiale/Spatial justice*, 1(1): 1-5.

Tunström, M., & Smas, L. (2017). Spänningar på ett fält: stadsplaneringens diskurs och praktik på gränsen mellan innerstad och förort.

Tyréns AB (2018) Kulturmiljöutredning Gottsunda och Valsätra. Slutrapport rev 20180305. https://bygg.uppsala.se/globalassets/upsala-vaxer/dokument/stadsplanering--utveckling/detaljplanering/samrad_granskning/gott

Uppsala Kommun (2016) Översiktsplan för Uppsala kommun, del A. <https://www.uppsala.se/contentassets-sets/7d682210066f491ba5236651b03f253e/op-2016-del-a-huvudhandling2.pdf>

Uppsala Kommun (2022) Klätterställningen i Magnoliaparken nu öppen. <https://bygg.uppsala.se/planerade-omraden/ostra-sala-backe/aktuellt/klatterstallningen-i-magnoliaparken-oppen/> Publicerad 20 september 2022. Hämtad 28 maj 2025.

Uppsala kommun (2024) <https://bygg.uppsala.se/planerade-omraden/gottsunda/aktuellt/det-gemensamma-arbetet-i-gottsundaområdet-har-gett-resultat/>. 7 mars 2024.

Uppsala Kommun (2024). Behovs- och marknadsanalys, underlag till kommunens bostadsförsörjningsarbete. Rapport Stadsbyggnadsförvaltningen. 2024-05-10. Diarienummer KSN-2024-00722.

van der Burgt, Danielle (2008). 'How Children Place Themselves and Others in Local Space'. *Geografiska Annaler. Series B Human Geography*, 90 (3): 257-269.

van der Burgt, Danielle & Cele, Sofia (2014) Barnen och stadsrummet. Relationer mellan kompetens, ålder och delaktighet. *Sociologisk forskning*, vol 51, no 1, s. 29-46.

van der Burgt, Danielle (2006). "Där man bor tycker man det är bra". Barns geografier i en segregerad stadsmiljö. *Geografiska regionstudier* 71. Akademisk avhandling. Kulturgeografiska institutionen, Uppsala universitet.

Vanderstede, W. (Ed.). (2007). Kind en ruimte: kindgerichte planning van publieke ruimte. Die Keure.

Webb, B., and J. T. White. 2022. "Planning and the High-Rise Neighbourhood: Debates on Vertical Cities." *Urban Planning* 7 (4): 208–212.

